

จดหมายข่าว

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 มิถุนายน 2532

หนังสือใหม่ของ มูลนิธิ

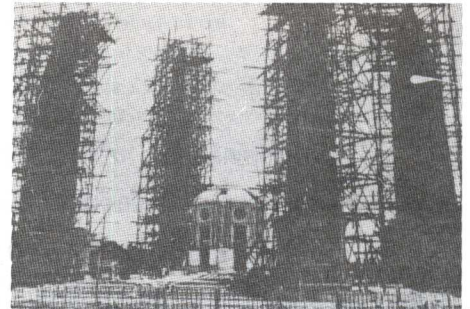
มูลนิธิโครงการตำราฯ ได้ดำเนินการจัดพิมพ์ และวางตลาดหนังสือใหม่ 2 เล่ม นั่นก็คือหนังสือเรื่อง การปกครองระบอบเทศาภิบาลของประเทศไทย แต่งโดย เตช บุนนาค และหนังสือเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจญี่ปุ่น โยชิฮาราคูนิโอะ แต่ง สุกัญญา นิซังกร และ อนงค์โรจน์วณิชช์ แปล

หนังสือเล่มแรก คือ การปกครองระบอบเทศาภิบาลของประเทศไทย นั้น แปลมาจากวิทยานิพนธ์ เรื่อง The Provincial Administration of Siam, 1882-1915 : The Ministry of Interior under Prince Damrong Rajanubhab ซึ่งเตช บุนนาคเสนอต่อมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด กล่าวได้ว่าหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือระดับ "คลาสสิก" เกี่ยวกับการปฏิรูปการปกครองของสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นงานบุกเบิกชิ้นสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับระบบการปกครองแบบเทศาภิบาล ผลงานจำนวนมากในยุคหลัง โดยเฉพาะงานวิทยานิพนธ์ชั้นมหาบัณฑิตจำนวนมากนั้นได้รับอิทธิพลจากหนังสือเรื่องนี้ จึง "นับได้ว่างานเรื่องนี้เป็นงานบุกเบิกที่สำคัญในการให้ภาพการปกครองระบอบเทศาภิบาลในแง่มุมมองของส่วนกลางอย่างละเอียด และเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการที่จะขยายการศึกษาและเจาะลึกถึงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ให้ลุ่มลึกต่อไป" (โปรดดูรายละเอียดภายในจดหมายข่าวเล่มนี้)

ทบทวนประวัติศาสตร์คณะราษฎร

มูลนิธิโครงการตำราจัดเสวนาทางวิชาการ :

ในโอกาสครบรอบ 50 ปีของการวางศิลาฤกษ์อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มูลนิธิโครงการตำราฯ และ สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงร่วมกันจัดเสวนาทางวิชาการเรื่อง 50 ปีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย : ทบทวนประวัติศาสตร์คณะราษฎร ในวันศุกร์ ที่ 30 มิถุนายน และวันศุกร์ที่ 7 กรกฎาคม 2532 เวลา 13.00 - 18.00 น ณ ห้องประชุมชั้น 7 ตึกอเนกประสงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในการเสวนาครั้งนี้จะมีการเสวนอบทความโดยนักวิชาการ 4 ท่าน ดังนี้ วันศุกร์ที่ 30 มิถุนายน เสนอเรื่อง กำเนิดประชาธิปไตยไทย : คำอธิบายสองแนวทาง โดย ธงชัย วินิจจะกูล และเรื่อง การจำกัดบทบาทนักหนังสือพิมพ์โดยคณะราษฎร โดย รัตนา เมฆนันทไพศริฐ ส่วนในวันศุกร์ที่ 7 กรกฎาคม

จะเป็นการเสนอเรื่อง 2428 : การสิ้นสุดของระบอบเก่า ชัยชนะของระบอบใหม่ โดย อ่างศ์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และเรื่อง รัฐบาลสมัยจอมพล ป. : เชื้อเผด็จการ หรือหลักฐานความเป็นประชาธิปไตย โดย สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ

มูลนิธิโครงการตำราใคร่ขอเรียนเชิญผู้สนใจทุกท่าน เข้าร่วมเสวนาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

ส่วนหนังสือเล่มที่สอง คือเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจญี่ปุ่น นั้น เป็นหนังสือซึ่ง ประการแรกเป็นการแนะนำอย่างสั้น ๆ ให้รู้จักการพัฒนาของเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่น ในช่วงการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยเป็นต้นมา และประการที่สองเป็นการสำรวจการพัฒนาเศรษฐกิจญี่ปุ่นเชิงเปรียบเทียบ และแสวงหาความเข้าใจและคำอธิบายเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น

ในญี่ปุ่น (โปรดดูรายละเอียดภายในจดหมายข่าวเล่มนี้)

ผู้สนใจหาซื้อได้ตามร้านหนังสือทั่วไป หรือสั่งซื้อได้ที่ ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ 10200 (ถนนติลสังข์จาย คุณพรทิพย์ พิงพิง ป.ณ. หน้าพระลาน)

บอกกล่าว : ข่าวสังคมวิชาการ

● ในวาระที่ศาสตราจารย์ โยเนะโอะ อิชิอิ นักวิชาการชาวญี่ปุ่นผู้เป็นกัลยาณมิตรของชาวไทยมีอายุครบ 5 รอบ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ขอส่งความปรารถนาให้อาจารย์มีสุขภาพแข็งแรง แจ่มใส ไปตลอดกาล

และสำหรับผู้ที่ยังไม่มีหนังสือ ความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น 600 ปี อันเป็นผลงานร่วมกันของอาจารย์อิชิอิ และ อาจารย์โยชิโกวะ ที่มูลนิธิฯนำมาจัดพิมพ์ในพากย์ไทยเนื่องในโอกาสครบรอบ 100 ปี ความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่นสมัยใหม่นั้นขอแจ้งว่ามีเหลืออยู่น้อยมากแล้ว หากมีใจไม่รีบซื้อหาไว้ รอให้ลดราคาอาจจะต้องเสียใจเพราะหนังสือหมด และมูลนิธิฯ ไม่มีนโยบายจะพิมพ์ซ้ำ

● สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จะจัดงานฉลองเนื่องในโอกาสครบรอบ 100 ปี พระยาอนุমানราชชน ในวันที่ 6-7 กรกฎาคม 2532 เพื่อเป็นเกียรติแก่ท่านในฐานะนักปราชญ์สามัญชนท่านแรกที่ได้รับยกย่องจากยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลก ในด้านวิชาการ และวัฒนธรรม โดยจะจัดสัมมนาทางวิชาการเรื่อง 'พรมแดนแห่งความรู้' ซึ่งท่านเป็นผู้ใช้คำนี้เมื่อ 25 ปีก่อนและกลายมาเป็นคำยอดฮิตในปัจจุบัน บทความที่ จะมีการนำเสนอมี

1. "พรมแดนความรู้ในด้านการศึกษานาฏศิลป์ไทย" โดย ดร. ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล
2. "พรมแดนแห่งความรู้" โดย ดร. วีระ สมบูรณ์
3. "ปัญหาโครงสร้างประวัติศาสตร์นิพนธ์ และแหล่งข้อมูลในการศึกษาอดีตของลาว" โดย คุณจิระนันท์ ประเสริฐกุล
4. "ประวัติศาสตร์ศิลป์" โดย ดร. พิริยะ ไกรฤกษ์
5. "อาหรับนิทานของพระยาอนุมาน

ราชชน" โดย ดร. กุสุมา รัชมณี

6. "แซ่หลี่ และชื่อทวงหยง" โดย อาจารย์ถาวร ลิกขโกศล
7. "พระยาอนุมานราชชน ภาพลักษณ์นักสารนิเทศ" โดย อาจารย์ณฤมล ปราชญ์โยธิน
8. "ภาพลักษณ์ใหม่ของมนุษย์ในยุคคอมพิวเตอร์" โดย พระไพศาลวิสาโล
9. "วิถีแห่งนักอนาคตศาสตร์" โดย ดร. ชัยวัฒน์ คุปตะระกุล
10. "พรมแดนทางสังคมของพุทธศาสนา" โดย อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์

สถานที่ ห้องประชุมชั้น 4 ตึกอเนกประสงค์ สำหรับผู้ลงทะเบียนจะได้รับเอกสารประกอบการสัมมนา และอาหารว่าง ค่าลงทะเบียนคนละ 250 บาท

● ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มีรายการสัมมนาน่าสนใจเรื่อง "เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา : ประเทศภาคพื้นทวีป" ที่ห้องประชุมเลขที่ 305 มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่วังท่าพระ วันที่ 22 มิถุนายน 2532 มีปาฐกถาพิเศษ ของ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า

สุภัทรดิศ ดิศกุล ต่อจากนั้นก็เป็นรายการอภิปราย เรื่อง "ศิลปกรรมกับนาฏสังคีตสัมพันธ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้", "งานเขียนทางประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" "ศาสนากับสังคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" วันที่ 23 มีรายการอภิปรายเรื่อง "ความรู้ใหม่ทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้" "บทบาทและอิทธิพลของตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป" "สังคมนิยมเปรียบเทียบในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : พม่ากับกลุ่มประเทศอินโดจีน" "การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใน

คริสต์ศตวรรษที่ 20" ผู้อภิปรายมีอาทิ พิริยะ ไกรฤกษ์, วินัย พงศ์ศรีเพียร, เสฐียรพงษ์ วรรณปก, เจีย แยน จอง, อีรวัด ณ ป้อมเพชร, เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, Bernard With, อีระ นุชเปี่ยม, ฉลอง สุนทรวณิชย์, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ งานนี้ไม่เสียค่าลงทะเบียน แต่ถ้าต้องการไปทัศนศึกษาด้านเจดีย์สามองค์ ค่าทัศนศึกษาท่านละ 320 บาท (รวมค่ารถ, ที่พักและอาหาร) สอบถามรายละเอียดได้ที่ อาจารย์มานพ ถาวรวัฒน์สกุล ม.ศิลปากร นครปฐม โทร. (034) 242-087 ต่อ 36

● โครงการปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มีการสัมมนาหัวข้อวิทยานิพนธ์ เพื่อให้ นักศึกษาปริญญาโทได้มีโอกาสรายงานความก้าวหน้าของการทำวิทยานิพนธ์ และรับฟังคำวิจารณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อวันที่ 25-26 พฤษภาคม ที่ผ่านมา มีหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่อง

"การรวมคณะสงฆ์อีสานเข้ากับคณะสงฆ์ไทย พ.ศ. 2434 - 2468"

"มูลเหตุของการร่างประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ฉบับ รศ. 127 (พ.ศ. 2451)"

“การเลือกสรรข้าราชการกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2491-2525”

โครงการปริญญาโทที่อื่น ๆ จะจัดแบบนี้บ้างก็ไม่สงวนลิขสิทธิ์

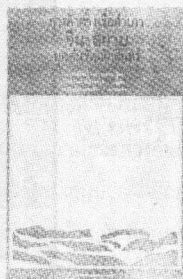
● ท่านผู้มีอุปการคุณ ส่งผลงานของท่านมาให้มูลนิธิฯ พิจารณาหรือจัดพิมพ์ และการทำงานของมูลนิธิฯ ลำบากไปบ้าง ก็ต้องกราบขอภัยมา ณ ที่นี้ด้วย เมื่อท่านประธานกรรมการดำเนินงานของมูลนิธิฯ หมดเวลาภารกิจที่กรุงเทพฯ และกลับจากการทำกิจที่เชียงใหม่ในเดือนมิถุนายนนี้ ก็คงจะทำให้การทำงานกระฉับกระเฉงขึ้น

● การปกครองระบบเทศบาลของประเทศสยาม พ.ศ. 2435 - 2458 วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ ดร. เตช บุนนาค บัณฑิตมูลนิธิฯ แปลและพิมพ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ราคาเล่มละ 140 บาท สั่งซื้อได้ที่ ศูนย์หนังสือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

● มูลนิธิโครงการตำราฯ จะจัดเสวนาทางวิชาการเรื่อง “50 ปี อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย : ทบทวนประวัติศาสตร์คณะราษฎร” ในวันศุกร์ที่ 30 มิถุนายน และ 7 กรกฎาคม 2532 เวลา 13.00 น. ถึง 18.00 น. ที่ห้องประชุมชั้น 7 ตึกอเนกประสงค์ จึงขอเรียนเชิญนักศึกษาและผู้สนใจเข้าร่วมเสวนาได้ฟรีตลอดงานคะ

● ในโอกาสที่จดหมายข่าวฉบับนี้เป็นฉบับเดือน มิถุนายน จึงขอรำลึกถึงการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์โดยด้วยการนำเอาเพลงวันชาติ ซึ่งเดี๋ยวนี้ไม่เคยได้ยินกันแล้ว มาลงไว้เป็นหลักฐานว่าครั้งหนึ่งวันที่ 24 มิถุนายน เคยเป็นวันชาติของไทย

● ไม่ว่าจะรัฐจะมีรูปการเช่นไร หากไม่เคารพในเสรีภาพของมนุษย์ ก็ย่อมเป็นรัฐที่ขาดคุณธรรม และไม่มีสิทธิธรรม ขอคารวะแด่ดวงวิญญาณของผู้กล้าแห่งจัตุรัสเทียน อัน เหมิน

หนังสือเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย-จีน โดยมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ (Chinese Society in Thailand : An Analytical History)

วิลเลียม สกินเนอร์ ผู้แต่ง
พรพนธ์ ฉัตรพลรักษ์ และคณะ ผู้แปล
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ

สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ เป็นหนังสือคลาสสิก ที่นักวิชาการเกือบทุกสาขาในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์รู้จักเป็นอย่างดี และใช้อ้างอิงกันอย่างกว้างขวาง เนื้อหาเป็นการวิเคราะห์ถึงความ เป็นมาและผลกระทบที่คนจีนมีต่อสังคมไทยทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ในตลอดระยะเวลาอันยาวนานตั้งแต่เริ่มค้นพบประวัติศาสตร์ไทยจนถึงยุคปัจจุบัน

จัดจำหน่ายโดย บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
599 ถนนไมตรีจิต กรุงเทพ

มีจำหน่ายตามร้านขายหนังสือทั่วไป ราคา 200 บาท

ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนไทย (Sino-Siamese Tributary Relation 1282-1853)

ลิบแลง พรหมบุญ ผู้แต่ง
กาญจณี ละอองศรี ผู้แปล
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ

เป็นหนังสือที่มุ่งพิจารณาถึง ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนไทยในสมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยอาศัยข้อมูลหลักฐานของจีนประเภทที่มีผู้รวบรวมขึ้นในภายหลัง นอกจากนี้ยังอาศัยหลักฐานของชาวตะวันตก และหลักฐานของไทย ทั้งที่เป็นประเภทเอกสารชั้นต้น และชั้นรอง หนังสือเล่มนี้ นอกจากจะมีการวิเคราะห์อย่างแหลมคมในประเด็นทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ แล้วยังได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการติดต่อทางการทูตระหว่างจีนกับไทย จำนวนมากมายถึง 200 ครั้งอีกด้วย

จัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
599 ถนนไมตรีจิต กรุงเทพ

มีจำหน่ายตามร้านขายหนังสือทั่วไป ราคา 65 บาท

การค้าสำเภา จีน-สยาม ยุคต้นรัตนโกสินทร์ตอนต้น

(Chinese Junk Trade with Siam During the Late Eighteenth and Early Nineteenth Centuries)

เจนนิเฟอร์ เวียน คุษแมน ผู้เขียน
ชินจิตต์ อ่ำไพพรรณ ผู้แปล
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า การค้าทางสำเภาระหว่างจีนกับสยามนั้น มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของสยามในอดีต หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้วิเคราะห์ถึง โครงสร้างของการบริหารผลิตภัณฑ์อันเป็นมูลฐานในการแลกเปลี่ยนประเภทของบุคคลที่เข้ามาทำการค้า ตลอดจนทัศนคติของรัฐบาลที่มีต่อการค้าไว้ อย่างน่าสนใจยิ่ง

จัดจำหน่ายโดย ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์
กรุงเทพฯ 10200

มีจำหน่ายตามร้านขายหนังสือทั่วไป ราคา 69 บาท

หลักการตลาด (Principles of Marketing)

โดย รองศาสตราจารย์ ธงชัย สันติวงษ์

พณ.บ., บช.บ. (ธรรมศาสตร์) M.B.A. (Michigan State University)

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- เป็นหนังสือที่เขียนขึ้นสำหรับ ผู้ศึกษาในหลักสูตรระดับปริญญาตรี และผู้ศึกษาความรู้ด้านการตลาดเป็นครั้งแรก
- เนื้อหาเข้าใจง่าย ครอบคลุมขอบเขต หัวข้อ "หลักการตลาด" อย่างครบถ้วน ช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจถึงหลักและเทคนิคการตลาดสมัยใหม่ ได้ชัดเจน
- เนื้อหา 148 หน้า ราคา 69 บาท

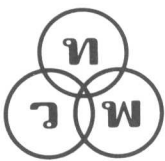
หลักการจัดการ (Principles of Management)

โดย รองศาสตราจารย์ ธงชัย สันติวงษ์

พณ.บ., บช.บ. (ธรรมศาสตร์) M.B.A. (Michigan State University)

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- เป็นหนังสือที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ แนวคิด หลักและวิธีการจัดการสมัยใหม่ ที่เข้าใจง่ายเหมาะสำหรับผู้ศึกษาวิชา การจัดการ เป็นครั้งแรก
- เนื้อหาครบถ้วนตามหลักสูตรวิชา "หลักการจัดการ" หรือ "หลักการบริหาร" ของหลักสูตรปริญญาตรี
- ผู้เขียนได้เขียนขึ้นโดยใช้ความชำนาญทั้งจากประสบการณ์ทางด้านการสอน และการทำงานในภาคธุรกิจเอกชน ตลอดยี่สิบกว่าปี
- เป็นหนังสือ การจัดการ ที่ทันสมัย ให้ความรู้เกี่ยวกับ การจัดการครบถ้วนทุกหัวข้อ โดยมีข้อคิดและหลักปฏิบัติ ทั้งที่เป็นศาสตร์และศิลปะผสมผสานกัน
- เนื้อหา 180 หน้า ราคา 85 บาท

จัดจำหน่ายโดย

บริษัทสำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช จำกัด

599 ถนนไมตรีจิต กรุงเทพฯ 10100 โทร. 2210111-5

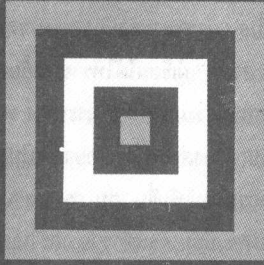
แนะนำหนังสือ

การปกครอง ระบบเทศาภิบาล ของประเทศไทย พ.ศ. 2435 - 2458

เดช บุนนาค : ผู้แต่ง

ภรณี กาญจนชฐิติ : ผู้แปล

हरणी इंटरनॅशनल ऑरगनाइजेशन ऑफ इंडियन बुक्स : บรรณาธิการ

การปกครองระบอบเทศาภิบาลของประเทศไทย พ.ศ. 2435 - 2458

เดช บุนนาค แต่ง
ภรณี กาญจนชฐิติ แปล

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกับมูลนิธิโครงการตำราสังคม-
ศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2532. 402 หน้า ราคา 140 บาท

หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานแปลมาจากหนังสือภาษาอังกฤษชื่อ The Provincial Administration of Siam, 1882-1915 : The Ministry of Interior under Prince Damrong Rajanubhab (Oxford University Press, 1977) ซึ่งก่อนหน้านี้อีกเคยเป็นงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกที่ผู้เขียนเสนอต่อมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ดมาแล้ว จากช่วงห่างของเวลานับแต่มีการตีพิมพ์หนังสือฉบับภาษาอังกฤษออกมาถึงฉบับแปลเล่มนี้ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่ามีช่วงห่างกันถึง 12 ปีทีเดียวกว่าที่จะมีผลงานแปลขึ้นนี้ออกมา แต่อย่างไรก็ตาม การที่ได้มีการแปลและตีพิมพ์ใหม่เช่นนี้ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึง “คุณค่าในตัวเอง” ของหนังสือเล่มนี้ได้เป็นอย่างดี จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะให้ความสนใจและพิจารณา

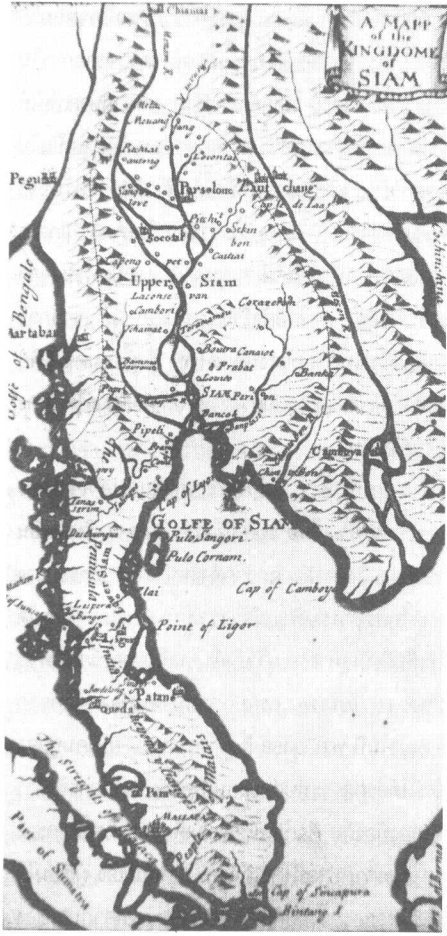
เนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 6 ตอนด้วยกันคือ ประเทศไทย พ.ศ. 2435. ความกดดันจากภายนอกและการปฏิรูปในระยะแรก การเข้ามามีบทบาทในการปกครองของกรมหลวงดำรงราชานุภาพ กุศโลบายของการสถาปนาระบบเทศาภิบาลในการปกครองส่วนท้องถิ่น การขยายตัวของกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2442 - 2458 และการประสบความสำเร็จของกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2435 - 2458 จากการแบ่งบทดังกล่าวนี้ประกอบกับคำชี้แจงของผู้เขียนที่กล่าวไว้ในหน้าคำนำว่า

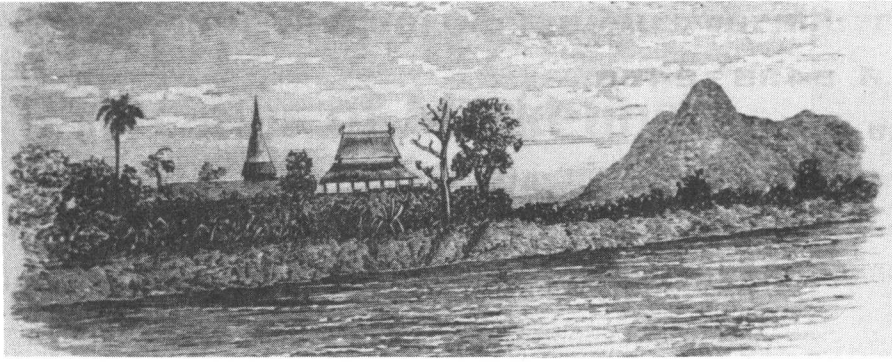
“ความพยายามที่จะเขียนประวัติการปกครองส่วนท้องถิ่นของสยามตั้งแต่ พ.ศ. 2435 - 2458 มีจุดเริ่มต้นมาจากความปรารถนาที่จะสืบสวนเรื่องราวที่สำคัญด้านหนึ่งของการปรับปรุงประเทศไทยให้ทันสมัยขึ้นคือการก่อตั้ง การขยายตัวและความสำเร็จของกระทรวงมหาดไทยในสมัยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดี”

ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของผู้เขียนเป็นอย่างดีในการนำเสนอว่าต้องการที่จะเสนอภาพการจัดการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นแกนหลักในการดำเนินเรื่อง

ในตอนแรก “ประเทศไทย พ.ศ. 2435” เป็นการกล่าวถึงความเป็นมาหรือภูมิหลังของการปกครองก่อนการปฏิรูปในปี พ.ศ. 2435 เพื่อให้เห็นถึงข้อบกพร่อง

หรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เนื่องจากลักษณะการปกครองของประเทศไทยแต่โบราณ ในการอธิบายผู้เขียนได้อธิบายว่า การที่สยามก่อนการปฏิรูปไม่มีเส้นแบ่งเขตแดนที่แน่นอนชัดเจน มีการคมนาคมที่ยากลำบากและมีรูปแบบการปกครองที่แบ่งอำนาจหน้าที่ให้อัครมหาเสนาบดีมหาดไทยดูแลรับผิดชอบหัวเมืองฝ่ายเหนือ อัครมหาเสนาบดีกลาโหมรับผิดชอบหัวเมืองฝ่ายใต้และเสนาบดีกรมท่าดูแลหัวเมืองชายฝั่งทะเล ซึ่งในแต่ละฝ่ายนี้ไม่มีการจำแนกหน้าที่ให้ชัดเจนจะรับผิดชอบทั้งงานด้านทหารพลเรือน การคลัง การศาล ทั้งหมดนี้ทำให้พระมหากษัตริย์ไม่มีพระราชอำนาจเด็ดขาดอย่างแท้จริง อำนาจส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของ เจ้าชาย ชุนนง ในส่วนกลางอำนาจส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของเสนาบดีตระกูล บุนนาค ซึ่งดำรงตำแหน่งที่สำคัญๆ ในขณะนั้น ส่วนในหัวเมืองต่างๆ เนื่องจากเสนาบดี กรมกลาโหม กรมมหาดไทย และกรมท่าเป็นผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งผู้รักษาเมืองผู้รั้ง และปลัด ในพื้นที่เขตแดนที่ตนรับผิดชอบ จึงทำให้รัฐบาลกลาง (กษัตริย์) สูญเสียอำนาจในการควบคุมหัวเมืองไป บรรดาเจ้าชายและขุนนางทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่นจึงยังคงเป็นผู้มีอำนาจอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจ สามารถแสวงหาผลประโยชน์ รายได้จากค่าธรรมเนียมในการศาลจากภาษีอากรและแรงงานไพร่ทาส สำหรับในหัวเมืองประเทศราชก็เช่นกัน การที่รัฐบาลกลางไม่มีนโยบายที่จะแทรกแซงมากนัก เพียงแต่เรียกร้องความจงรักภักดีผ่านการถือน้ำพิพัฒน์สัตยา และการส่งเครื่องราชบรรณาการมาถวาย ทำให้ตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครยังสามารถสืบทอดอำนาจกันได้อย่างในตระกูลและมีอิสระเต็มที่ในการดำเนินกิจการภายในทั้งด้านการเมือง การปกครอง การเก็บภาษี การศาล ซึ่งจากสภาพ

ข้อบกพร่องต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัญหาให้ทันสมัยขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

ตอนที่ 2 “ความกดดันจากภายนอกและการปฏิรูปในระยะแรก” ได้กล่าวถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่นำมาซึ่งการปฏิรูปในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยชี้ให้เห็นว่า การเข้ามาคุกคามของชาติตะวันตก คือ อังกฤษและฝรั่งเศส ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ถึง ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 เป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการปฏิรูปขึ้น ในตอนนี ผู้เขียนได้อธิบายถึงการปฏิรูปการปกครองส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นในระยะแรกด้วย (ระหว่าง พ.ศ. 2411 - 2453) โดยเสนอว่า เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ใหม่ ๆ นั้น การปฏิรูปกระทำได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากขาดเงินทุน และอำนาจในการปกครองที่ตกอยู่ในมือของกลุ่มผู้สำเร็จราชการ จนเมื่อกลุ่มอำนาจเดิมเริ่มสลายตัวลง ในปี 2416 การจัดการปฏิรูปการปกครองในระยะแรก จึงได้เกิดขึ้นอย่างเต็มที่ เช่น มีการตั้งสภาที่ปรึกษาและสภาองคมนตรีการตั้งกรมพระคลังมหาสมบัติ ตั้งสำนักงานตรวจสอบบัญชี ตั้งศาลสูง ออกพระราชบัญญัติลดค่าตัวทาส การตั้งข้าหลวงต่างพระองค์ประจำหัวเมืองต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการปฏิรูปในระยะแรกก็ต้องหยุดชะงักไปบทศวรรษเมื่อเกิดปัญหากรณีกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญเสียดายเข้าไปอยู่ในสถานกงสุลอังกฤษ กระทั่งต่อมาเมื่อผู้สำเร็จราชการและกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญถึงแก่กรรมและทิวงคตในปี 2425 และ 2428 การปฏิรูประยะแรกจึงได้ดำเนินต่อไป ในการจัดการปฏิรูปครั้งนี้เช่น การสร้างกลุ่มข้าราชการใหม่ ซึ่งได้แก่พระราชอนุชาพระอนุชาต่างมารดาและข้าราชการขุนนางชั้นผู้น้อย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มหัวก้าวหน้าเข้าแทนที่ขุนนางเก่าที่มีแนวคิดเป็นปรปักษ์ต่อการปฏิรูป การยกเลิกตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี 2 ตำแหน่งและจุดศตมภ์ ไพรดเกล้าฯ ให้มีตำแหน่งเสนาบดี 12 ตำแหน่งเป็นข้าราชการกินเงินเดือนแทน การตั้งศาลประจำเมืองต่าง ๆ การนำวิธีการเก็บภาษีทดแทนซึ่งเป็นรูปแบบการจัดเก็บภาษีแบบใหม่มาใช้ การตั้งกรมไปรษณีย์โทรเลข

ตอนที่ 3 “การเข้ามามีบทบาทในการปกครองของกรมหลวงดำรงราชานุภาพ” เป็นการให้ภาพการจัดการปกครองในสมัยที่กรมหลวงดำรงราชานุภาพเข้าดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในตอนนี้ได้ อธิบายถึงการจัดระเบียบการบริหารส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นใหม่ เพื่อโยงวงงานอื่น ๆ ทั้งมหาดไทย การคลัง และศาลเข้าสู่ส่วนกลาง การจัดระเบียบการบริหารส่วนกลาง โดยการแบ่งกรมกองต่าง ๆ ตามการจำแนกหน้าที่ ปลอดภัยชนข้าราชการสูงอายุหรือข้าราชการที่ไม่ให้ความร่วมมือสับเปลี่ยนตุลาการข้าราชการใหม่ให้มีจำนวนมากกว่าข้าราชการเก่า จัดฝึกอบรมเกี่ยวกับการบริหารงานแบบใหม่ เลื่อนตำแหน่งตามความรู้ความสามารถให้กำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่โดยให้เงินรางวัลสำหรับการจัดระเบียบการปกครองส่วนท้องถิ่น ก็โดยการตั้งมณฑลต่าง ๆ ขึ้นให้แต่ละมณฑลมีสมุหเทศาภิบาลเป็นผู้มีอำนาจบังคับบัญชาควบคุมดูแล ในส่วนนี้ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงการดำเนินการควบคุมการเมือง การบริหาร การคลัง การศาลของหัวเมืองต่าง ๆ อย่างค่อยเป็นค่อยไป เช่น การปลดขุนนางท้องถิ่นที่ไร้ความสามารถ แต่งตั้งบรรจขุนนางจากส่วนกลางเข้าแทนที่ เปลี่ยนขุนนางท้องถิ่นเหล่านี้ให้เป็นข้าราชการมีเงินเดือนยกเลิกสิทธิขุนนางในการเกณฑ์ไพร่ จัดเก็บภาษีของ ประกาศใช้พระธรรมนูญศาลหัวเมือง ควบคุมระดับตำบลหมู่บ้านโดย พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2440” และ “ข้อบังคับปกครองหัวเมือง ปี 2442”

ตอนที่ 4 “กุศโลบายของการสถาปนาระบบเทศาภิบาลในการปกครองส่วนท้องถิ่น” เริ่มต้นได้อธิบายถึงการวางรากฐานการปกครองตามระบบ “เทศาภิบาล” ในหัวเมืองประเทศราชและหัวเมืองชั้นนอก และได้กล่าวถึงปฏิริยาการต่อต้านการจัดการปฏิรูปของหัวเมืองชั้นนอกและเมืองประเทศราช เช่น การเกิดกบฏผู้มีบุญในหัวเมืองภาคอีสาน พ.ศ. 2445 การก่อกบฏของพวกฉานที่แพร่ ปี พ.ศ. 2445 การคัดค้านขัดขืนการปฏิรูปในหัวเมืองมลายูทั้งเจ็ด ต่อจากนั้นจึงอธิบายถึงการดำเนินการปฏิรูปแต่งตั้งระดับมณฑล จังหวัด ลงมา

จนถึงระดับ อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ซึ่งวิธีการดำเนินการปฏิรูปก็คล้าย ๆ กันที่ได้กล่าวมาแล้วในตอน ที่ 3 คือ มีการบรรจุข้าราชการส่วนกลางเข้ามาแทนที่ออกพระราชบัญญัติเก็บภาษีทดแทน พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2440 และข้อบังคับปกครองหัวเมือง การกำหนดให้ประชาชนเลือกตั้งตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จัดสอบความรู้กำนันผู้ใหญ่บ้านให้รางวัลความดีความชอบ ซึ่งการดำเนินการเหล่านี้ ทำไปอย่างช้า ๆ ค่อยเป็นค่อยไป

ตอนที่ 5 “การขยายตัวของกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2442 - 2458” ผู้เขียนได้ให้รายละเอียดถึงสภาพการเติบโตของกระทรวงมหาดไทยในระหว่าง พ.ศ. 2442 - 2458 ว่าการปกครองส่วนกลางได้ขยายตัวไปอย่างกว้างขวางมีการตั้งกรมใหม่เพิ่มขึ้น เช่น กรมเลขานุการ กรมปลัดบัญชี กรมทะเบียน กรมตำรวจ และในแต่ละกรมก็มีการแบ่งย่อยออกเป็นแผนก ๆ กำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ที่ซับซ้อนขึ้นเพื่อประสิทธิภาพการทำงาน ซึ่งการขยายตัวนี้กรมหลวงดำรงราชานุภาพ ก็ทรงควบคุมอย่างใกล้ชิด เช่น รับสั่งให้ปลัดกระทรวงทำรายงานเป็นจดหมายลับ ตั้งผู้ตรวจราชการอื่น ๆ ออกเสด็จตรวจราชการในหัวเมืองชั้นในและชั้นนอกจัดทำวารสารเทศาภิบาลเพื่อการติดต่อสื่อสารระหว่างส่วนกลางและท้องถิ่นเป็นไปอย่างทั่วถึง และในตอนนี่ยังได้กล่าวถึงการปรับปรุงคุณสมบัติข้าราชการของกรมต่าง ๆ โดยทรงเลือกสรรข้าราชการจากโรงเรียนสวนกุหลาบ และยืมตัวมาจากกระทรวงอื่น การก่อตั้งโรงเรียนฝึกอบรมข้าราชการพลเรือนขึ้นในกระทรวงมหาดไทย ซึ่งทั้งหมดนี้ก็เพื่อส่งเสริมและขยายการปกครองระบบเทศาภิบาลให้มั่นคงขึ้นในท้องถิ่น

ตอนที่ 6 “การประสบความสำเร็จของกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2435 - 2458” เริ่มต้นเป็นการอธิบายถึงการลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยของกรมพระดำรงราชานุภาพโดยผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจนเป็นเหตุให้กรมพระดำรงราชานุภาพ กราบถวายบังคมทูลลาออกจากตำแหน่งในปี พ.ศ. 2458 ซึ่งการกราบถวายบังคมทูลลาออกนี้ได้ส่งผลกระทบต่อระบบเทศาภิบาลในการจัดการปกครองท้องถิ่น คือเป็นสัญญาณเตือนถึงการสิ้นสุดของยุคสมัยเทศาภิบาลที่โดดเด่นและในตอนนีเอง ผู้เขียนได้สรุปถึงผลของการจัดการปกครองระบบเทศาภิบาลของกรมพระดำรงราชานุภาพ ระหว่างปี พ.ศ. 2435 - 2458 ว่ามีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว

การศึกษาการปกครองระบบเทศาภิบาลของ เดช บุนนาค เท่าที่สรุปมาทั้งหมดนี้ ถือได้ว่าเป็นงานบุกเบิกชิ้นสำคัญในการศึกษาเกี่ยวกับการปกครองแบบเทศา-

ภิบาล คงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าผลงานจำนวนมากที่เกิดขึ้นตามมาในยุคหลัง โดยเฉพาะงานวิทยานิพนธ์ประวัติศาสตร์ชั้นมหาบัณฑิตที่เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ซึ่งได้ศึกษาการปกครองแบบเทศาภิบาลในแต่ละมณฑลที่ได้ศึกษาไปแล้ว อาทิเช่น มณฑลพายัพ มณฑลราชบุรี มณฑลภูเก็ต มณฑลนครราชสีมา มณฑลปัตตานีและมณฑลไทรบุรี (ดูสรุปย่อการศึกษาของแต่ละมณฑลใน *วุฒิชัย มูลศิลป์และสมโชติ อ๋องสกุล* บรรณาธิการ, *มณฑลเทศาภิบาลและวิเคราะห์เปรียบเทียบ* สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2524) ได้รับอิทธิพล กรอบโครงใหญ่มาจากงานของ *เดซ* เพียงแต่ว่างานที่ศึกษาในแต่ละมณฑลนั้นจะเจาะลึกเฉพาะท้องถิ่นลงไปเท่านั้น ดังนั้นคุณูปการของงานชิ้นนี้ก็คือ เป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในที่นี้ขอเสนอประเด็นที่ควรพิจารณา 3-4 ประเด็น โดยสังเขปเกี่ยวกับวิธีการศึกษาและการนำเสนอของหนังสือเล่มนี้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการปกครองระบบเทศาภิบาลต่อไป

ประเด็นแรก คือการใช้หลักฐาน จากการใช้หลักฐานเอกสารอ้างอิงส่วนใหญ่มาจากหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญของราชการ จึงทำให้แง่มุมการมองปัญหาต่างๆของผู้เขียนมีข้อจำกัด คือ เป็นการมองผ่านสายตาของผู้ปกครองที่ส่วนกลางแต่เพียงฝ่ายเดียว ดังนั้นการอธิบายการปกครองท้องถิ่นในหัวเมือง มณฑลต่างๆ จึงเป็นการอธิบายจากเบื้องบน (ผู้ปกครอง) ลงมาในฐานะผู้กระทำว่าได้เข้ามาจัดการปรับปรุงหรือดำเนินการปฏิรูปด้านต่างๆ อย่างไรบ้าง ซึ่งในลักษณะสภาพเช่นนี้ท้องถิ่นในฐานะผู้ถูกกระทำ จึงดูเหมือนว่าได้หยุดนิ่งกับที่ไม่มีพัฒนาการในตัวเองแต่อย่างใด ดังนั้นควรที่จะต้องพิจารณาศึกษาท้องถิ่นในฐานะที่มีศักยภาพ คุณค่า มีปัญหาในตัวของตัวเองที่จะเป็นผู้กระทำหรือร่วมกระทำพร้อมๆกับรัฐบาล อีกทั้งการที่ผู้เขียนพยายามศึกษาชี้ให้เห็นว่ารูปแบบของการปกครองท้องถิ่นแต่เดิมมีความล้ำหลังไม่ทันสมัย และนำเอาทฤษฎีแนวการพัฒนาให้ทันสมัย (Modernization) มาใช้ในการพิจารณาซึ่งเป็นการมองผ่านสายตาของรัฐส่วนกลางด้านเดียวทำให้เกิดข้อจำกัดต่อการศึกษา เพราะทำให้ไม่เห็นภาพพัฒนาการของท้องถิ่นในการที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรืออำนาจภายนอกที่เข้ามากระทบ และแท้ที่จริงแล้วท้องถิ่นเองอาจจะมีแนวคิด หรือรอบการมองที่แตกต่างจากส่วนกลางก็ได้ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นก็คือ เมื่อผู้เขียนได้อธิบายถึงการเข้ามาจัดการปฏิรูปด้านต่างๆ ของท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง การคลัง และการศาล จึงทำให้ขาด

ภาพการอธิบายความพยายามของรัฐที่จะประนีประนอมและประสานประโยชน์กับอำนาจท้องถิ่นแบบประเพณีเดิมไป ดังนั้นในประเด็นนี้ควรที่จะได้รับการพิจารณาในการศึกษาเรื่องนี้ต่อไปด้วย

ประเด็นที่สอง มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นแรกคือ การที่เมื่อผู้เขียนได้กล่าวถึงการปกครองท้องถิ่น ผู้เขียนได้ให้น้ำหนักการอธิบายอยู่ที่การปกครองระดับมณฑลและเมืองเท่านั้น ยังไม่มีการอธิบายที่สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างของสังคมหมู่บ้านอย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นในด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำตำบลหมู่บ้าน กับชาวบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านด้วยกันเอง หรือแม้แต่ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแทนของอำนาจรัฐระดับเมืองคือ ผู้ว่าราชการเมืองและกรมการ กับ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำท้องถิ่นระดับตำบลหมู่บ้าน ยังไม่มีการอธิบายให้เห็นเป็นรูปธรรม จึงน่าจะกล่าวได้ว่าการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการปกครองท้องถิ่นของผู้เขียนนั้น จำกัดตัวเองอยู่แค่การศึกษาการปกครองในระดับมณฑล และเมืองเท่านั้น การศึกษาที่เป็นท้องถิ่นตำบลหมู่บ้านจริงๆ ยังไม่เกิดขึ้น นอกจากนี้ในการศึกษาชิ้นนี้นั้นมีลักษณะเป็นการศึกษาการปกครองระบบเทศาภิบาลในลักษณะที่เป็นภาพรวมใหญ่ ไม่ได้แบ่งแยกเขตพื้นที่ในการศึกษาอย่างแน่ชัด ทำให้ไม่เห็นภาพที่เป็นเอกลักษณ์ ลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ได้อย่างชัดเจน ซึ่งในท้องถิ่นแต่ละภูมิภาคนั้นย่อมจะมีความแตกต่างกันตามสภาวะแวดล้อม ดังนั้นควรจะต้องคำนึงในที่นี่ด้วย

ประเด็นที่สาม งานศึกษาชิ้นนี้ยังไม่ได้มีการวิเคราะห์ระบบเทศาภิบาลในส่วนที่มีความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจ คือ ระบบเจ้าภาษีอากร อันถือได้ว่าเป็นระบบสำคัญที่เป็นแหล่งนำรายได้มหาศาลมาสู่รัฐในขณะนั้น (ระบบการผูกขาดภาษีอากรนี้ได้ดำเนินต่อมาตลอดสมัยรัชกาลที่ 5 จนเมื่อปี พ.ศ. 2456 จึงได้ยกเลิก

การผูกขาด เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติข้อบังคับกรมสรรพากรทั่วประเทศ) ซึ่งการอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์ทางการผลิตในท้องถิ่นเพื่อชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าภาษีอากรกับรัฐและเจ้าภาษีอากรกับท้องถิ่นนั้นจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นในการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิรูปการปกครองในยุคสมัยนี้

ประเด็นสุดท้าย ที่จะขอกกล่าวถึงในที่นี้ก็คือนปัญหาที่เกิดขึ้นจากการแปลจากฉบับภาษาอังกฤษนั้นก็คือ ในตอนที่ 3 หน้า 151-152 ได้เรียกราชทินนามของ *เส็ง วิรยศิริ* ว่า *หลวงเทศาภิบาลวิชาญ* ซึ่งที่ถูกต้องเป็น *หลวงเทศาภิบาลวิชาญ* และในหน้าที่ 153 การใช้คำว่า *"ตราหุ้ม"* ในการอธิบายถึงสิทธิพิเศษของผู้ใหญ่บ้านในการได้รับข้อยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีนั้นคำที่ถูกต้องควรจะเป็น *"ตราภูมิ"* ซึ่งย่อมาจาก *"ตราภูมิคุ้มห้าม"* ส่วนข้อผิดพลาดเล็กๆ น้อยอื่นๆ ก็เห็นจะเป็นเรื่องของการพิมพ์การพิสูจน์อักษรที่ตกตัวอักษรบางตัวไป (หน้า 154) หรือพิมพ์เลขที่ราชกลับกับหน้าสารบัญตอนที่ 5 (หน้า 18) ซึ่งบรรณาธิการควรที่จะเข้มงวดตรวจสอบให้มากกว่านี้ ก่อนที่จะปรากฏเป็นรูปเล่มออกมา

กล่าวโดยสรุป นับได้ว่างานเขียนเรื่องนี้เป็นงานบุกเบิกที่สำคัญในการให้ภาพการปกครองระบบเทศาภิบาลในแง่มุมมองของส่วนกลางอย่างละเอียด และเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการที่จะขยายการศึกษาและเจาะลึกถึงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ให้ลุ่มลึกต่อไป

คมเนตร ญาณโสภณ

นักศึกษาปริญญาโท

คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การพัฒนาเศรษฐกิจญี่ปุ่น

โยชิฮารุ คูนิโอะ

แต่ง

สุกัญญา นิธังกร และอนงค์ โรจนวณิชย์ แปล

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2532

275 หน้า ราคา 90 บาท

ในสองทศวรรษที่ผ่านมาได้มีความสนใจเกิดขึ้นอย่างมากภายนอกประเทศญี่ปุ่นเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ผู้ที่สนใจเกี่ยวกับปัญหานโยบายปรารถนาที่จะนำประสบการณ์ของญี่ปุ่นมาเป็นบทเรียนสำหรับประเทศของตนทั้งประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศตะวันตก ซึ่งต้องการจะทำให้ประเทศของตนมีความกระปรี้กระเปร่าขึ้นอีกด้วย 'ตัวรับ' ญี่ปุ่น ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นยังนำมาซึ่งข้อมูลภูมิหลังที่เป็นประโยชน์สำหรับประเทศซึ่งมองหาโอกาสที่จะเจาะตลาดญี่ปุ่น สำหรับประเทศซึ่งมองหาช่องทางที่จะปกป้องอุตสาหกรรมภายในซึ่งต้องต่อสู้กับการนำเข้าจากญี่ปุ่นที่เพิ่มพูนขึ้น และสุดท้ายสำหรับประเทศซึ่งมุ่งที่จะดึงดูดความช่วยเหลือและการลงทุนจากญี่ปุ่นให้มากขึ้น

ความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาของประเทศญี่ปุ่นได้กำเนิดมาจากภาวะแวดล้อมของสงครามเย็น ข้อเท็จจริงที่ว่าการพัฒนาแบบญี่ปุ่นเป็นการพัฒนาแบบทุนนิยมโดยแท้ซึ่งเกิดขึ้นในสภาพสังคมแบบดั้งเดิม (ที่ไม่มีลักษณะปฏิวัติ) เป็นสภาพที่เหมาะสมสำหรับประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีความกังวลเกี่ยวกับการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเอเชียภายหลังจากที่เม็กซิโกได้ชัยชนะในสงครามกลางเมืองในประเทศจีน และกำลังมองหารูปแบบการพัฒนาประเทศที่ไม่มีลักษณะปฏิวัติ สหรัฐอเมริกาก็ส่งเสริมให้เกิดความสนใจในการพัฒนาประเทศของญี่ปุ่นโดยใช้เป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์ทางด้านลัทธิ

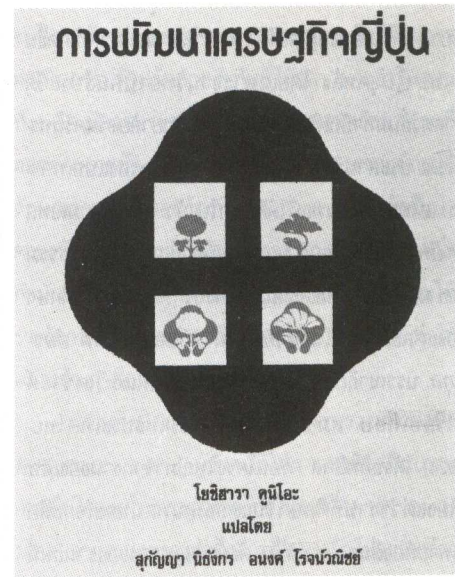
ทั้ง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์สงครามเย็นของสหรัฐอเมริกาการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นก็ยังคงเป็นสิ่งที่ทำทลายความสนใจทางปัญญาอย่างปฏิเสธไม่ได้สำหรับนักสังเกตการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตัวอย่างเช่น ถึงแม้ว่าประสบการณ์ของญี่ปุ่นแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสิ่งที่เป็นไปได้สำหรับประเทศที่มีวัฒนธรรมประเพณีแตกต่างไปจากประเทศตะวันตก เราอาจจะถามว่ามีประเพณีบางอย่างที่เหมือนกันบ้างหรือไม่ระหว่างประเทศตะวันตกและประเทศญี่ปุ่นซึ่งไม่อาจขาดได้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ หรือถึงแม้ว่าประสบการณ์ของญี่ปุ่นแสดงให้เห็นว่า ประเพณีดั้งเดิมไม่จำเป็นต้องขัดกันกับการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัย เราก็อาจถามว่า ประเพณีอย่างไหนที่สอดคล้องและอย่างไรที่ไม่สอดคล้องนักเศรษฐศาสตร์ได้ตั้งคำถามอื่น ๆ ที่น่าสนใจหลายคำถาม ตัวอย่างเช่น อะไรทำให้การรอมของญี่ปุ่นอยู่ในระดับสูง อะไรทำให้ญี่ปุ่นมีความสามารถในการสร้างสินค้าออกอย่างแล้วอย่างเล่าในรูปแบบดั่ง 'การบินของห่านป่า' ทำไมการขยายตัวของเศรษฐกิจของญี่ปุ่นจึงเร็วกว่าประเทศตะวันตก และอะไรคือ จักรกล

ของการเติบโตทางเศรษฐกิจดังกล่าว?

ไม่เป็นการยากที่จะเข้าใจว่าทำไมประเทศที่กำลังพัฒนาจึงบังเกิดความสนใจในประเทศญี่ปุ่น มีบทเรียนหลายอย่างที่ประเทศเหล่านี้สามารถจะดึงได้จากประสบการณ์ของญี่ปุ่นและประเทศเหล่านี้สามารถจะสำรวจว่ามีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติเพียงไร ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมให้มีการจัดตั้งองค์กรที่มีลักษณะอย่างของญี่ปุ่นในประเทศของตน แต่สิ่งที่ไม่ได้คาดฝันก็คือการที่ประเทศตะวันตกมีความสนใจญี่ปุ่นเพิ่มขึ้น โดยประชาชนในประเทศเหล่านั้นมีการตั้งคำถาม เช่น เป็นไปได้หรือไม่ที่จะนำการจัดการแบบญี่ปุ่นมาประยุกต์ใช้สมควรหรือไม่ที่จะมีการส่งเสริมองค์กรในรูปแบบ *ไซโซไซชะ* และควรหรือไม่ที่จะมีการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐ เช่น กระทรวงการค้าระหว่างประเทศกับอุตสาหกรรม (MITI) เพื่อทำให้อุตสาหกรรมในประเทศเหล่านั้นมีกำลังเพิ่มขึ้น

หนังสือเล่มนี้เขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สองประการ ประการแรก เพื่อเป็นการแนะนำอย่างสั้น ๆ ให้กับนักศึกษาหรือผู้อ่านทั่วไปได้รู้จักการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่นในช่วงการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัย ตั้งแต่การฟื้นฟู *สมัยเมจิ* (The Meiji Restoration) ในปี ค.ศ. 1868 ผู้ซึ่งประสงค์จะอ่านเพิ่มเติมในหัวข้อนี้อาจดูได้จากบรรณานุกรมท้ายเล่ม

วัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งของหนังสือเล่มนี้คือจะสำรวจการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในเชิงเปรียบเทียบ เป็นการแสวงหาความเข้าใจและคำอธิบายว่าทำไมเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจบางอย่างจึงเกิดขึ้น ในการพิจารณาการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศญี่ปุ่น หนังสือเล่มนี้พยายามที่จะนำคำถามเหล่านี้มาวางในกรอบของการเปรียบเทียบ โดยจะตั้งคำถามว่าทำไมปัญหาบางอย่างซึ่งก่อให้เกิดความยุ่งยากอย่างใหญ่หลวงในประเทศ

ที่กำลังพัฒนากลับมิได้เป็นปัญหาสำหรับญี่ปุ่น ในการทำดังกล่าว แทนการโยกตัวแปรที่วัดค่าได้แต่ละตัวเข้าด้วยกัน กลับเป็นการเน้นตัวแปรที่ไม่ใช่ปัจจัยทางเศรษฐกิจในการพัฒนา ดังนั้นจึงได้เปลี่ยนลำดับก่อนหลังของหัวข้อในการศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นไปจากที่เคยทำกันตามปกติ

บทที่ 1 จะให้ภาพรวมของกระบวนการพัฒนาในศตวรรษที่และ บทที่ 2 เป็นการนำเอาการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นมากล่าวในกรอบของการเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ว่าจะไร่น่าจะเป็นลักษณะเด่น บทที่ 3 เกี่ยวข้องกับการค้าและการพัฒนา หรือกล่าวให้ตรงมากขึ้นก็คือ ทำอย่างไรรูปแบบการค้าจึงได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา อะไรทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ และการค้ามีส่วนกระตุ้นการพัฒนาของประเทศญี่ปุ่นมากน้อยเพียงใด บทที่ 4 มองดูเงื่อนไขต่าง ๆ ในกลางศตวรรษที่สิบเก้าอย่างใกล้ชิดและเทียบเคียงการเตรียมตัวเพื่อการพัฒนาของประเทศญี่ปุ่นกับประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย บทที่ 5 วิเคราะห์การปฏิรูปทางสถาบันในช่วงต้น ๆ ของสมัย *เมจิ* และในระหว่างช่วงที่ถูกยึดครองภายหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การปฏิรูปเหล่านี้มีผลกระทบอย่างสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่น บทที่ 6 กล่าวถึงทัศนคติของคนญี่ปุ่นที่มีต่อการทำงานและการบริโภค และดูว่าประเทศมีการจัดระบบอย่างไรในการนำเอาศักยภาพที่มีอยู่ของประชาชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ บทที่ 7 เกี่ยวกับแง่ลบของการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นซึ่งเป็นหัวข้อที่ถูกมองข้ามไปอย่างสิ้นเชิงจากนักวิชาการกลุ่มหนึ่ง แต่ได้รับการเน้นอย่างค่อนข้างเจาะจงจากนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่ง (โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากพวกนิยม มาร์กซ์-Marxist) บทสุดท้าย สรุปอย่างย่อ ๆ ถึงข้อเสนอแนะที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนา ●

“ชีก ม่าย ทู ซัว” - “อย่าฆ่ากัน”

“แต่วีรชนเทียนอันเหมิน”

แถวรถคลั่งเคลื่อนเคลื่อนถนน

ดาบปลายปืนเปลือยขาวจ่อเข้ามา
 ดาคนี่โหดวันสิ้นสะท้าน
 ดาคนี่ปูดร้ายและเสียชีวิต
 ปากถูกปิดเอ่ยอันเสียงวอนขอ
 ปากถูกปิดท้วงถามตามประเด็น
 มือว่างเปล่าทันทุกซึ้งลูกสู้
 มือว่างเปล่าแค้นชันจนลืมตาย
 วอนขอธรรมต้องขอหา “อนาธิปไตย”
 ตัวอธรรมกลับอ้างชื่อระบือไกล
 ทศพรครครมาชีพชั่วชาติ
 ทศกองทัพปลดแอกอันโลมม

เทียนอันเหมิน

ศึกกู้ชาติหัวท้าวญรบรรณรอน
 มาวันนี้ลูกหลานกลับชานชบ
 ปืนที่เคยพิทักษ์แคว้นแดนमारดา
 ประชาชนไม่เคยเลือกให้เลือดหลัง
 เสด็จการหากต้องการเลือดละเลง

สมานฉันท์

เสด็จการเป็นศัตรูทุกคน
 คารวะวีรภาพปฏิวัติ
 เอกภาพสามัคคีมีกลมเกลียว
 ก้าวเกิดเพื่อนสนิทมิตรสหาย
 ลู้-พ่ายแพ้-ลู้ใหม่ไผ่ตราครุฑ
 “นี่เป็นการต่อสู้ครั้งสุดท้าย
 แองเตอร์นาซิอองนาล

แถวทหารชุมพลเดินดาหน้า

เสียงปืนแตก, น้ำตาและความตาย
 ดาคนั้นแดงฉานโหดกระหาย
 ดาคนั้นโหดร้ายและเลือดเย็น
 ปากที่สั่งเมินต่อความทุกข์เข็ญ
 ปากที่สั่งกลับเห็นเป็นวุ่นวาย
 มือกุมปืนยื่นชูข้อกฎหมาย
 มือกุมปืนหันกระหายกระหน่ำไ
 “ปฏิปักษ์ปฏิวัติ”, “หนอนบ่อนไส้”
 “อำนาจรัฐยิ่งใหญ่สังคมนิยม”
 บัทยาประชาราษฎร์ชื่นชม
 ไส้แอกซี่มราชฎ

ร่างเคยทบศพเคยเทินอนุสรณ์
 พลิกแผ่นดินเดือดร้อนเพื่อประชา
 ร่างต้องทบเลือดต้องเทอนาธา
 กลับหันปากกระบอกมาฆ่าตนเอง
 แต่พวกเขายอมไม่นั่งให้ข่มเหง
 ก็คือเร่งวันพินาศสิ้นชาติตน
 ร้อยน้ำใจไมตรีมั่นทุกแห่งหน
 ประชาชนจีน - ไทยหัวใจเดียว
 ที่ยืนหยัดท่ามกลางกระแสเชี่ยว
 เด็ดเดี่ยวเหนียวแน่นเป็นแกนนำ
 ไซ้ตรวนจะทลายด้วยเท้ายำ
 เปล่งเสียงสังกรรมก้องกำจร
 สามัคคีให้ถึงวันพรั่ง
 จะต้องปรากฏเป็นจริง ๆ”

เกษียร เตชะพีระ

เพียงความเคลื่อนไหว

หักด้ามขวานทองด้วยเข่า : วิเคราะห์ แนวความคิดการปฏิวัติสังคมไทย

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์*

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทนำ

ในประวัติศาสตร์สังคมไทยสมัยใหม่ มีการ “ปฏิวัติ” และความพยายาม “ปฏิวัติ” สังคมไทยเกิดขึ้นหลายครั้ง ซึ่งสามารถแยกแยะความหลากหลายของปรากฏการณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม อย่างกว้าง ๆ ได้ดังนี้

1. ปรากฏการณ์กลุ่มหนึ่ง ได้แก่ การปฏิวัติ 2475 การปฏิวัติเดือนตุลาคม 2516 และการปฏิวัติในทัศนะของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เป็นปรากฏการณ์ซึ่งมุ่งหมายให้มีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจชุดเดิมที่ดำรงอยู่

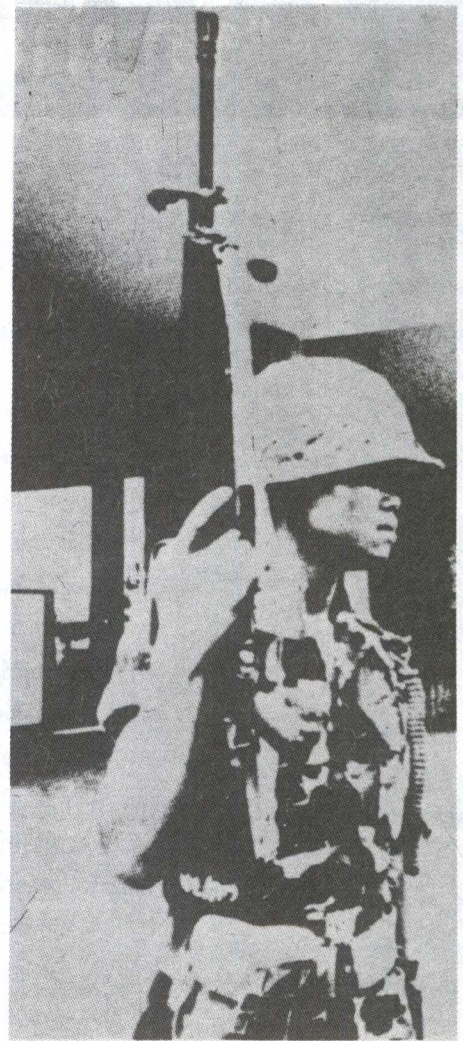
2. ปรากฏการณ์กลุ่มที่สอง ได้แก่ การรัฐประหาร 2490 การปฏิวัติ 2500 และการปฏิรูป 2519 มีเป้าประสงค์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน แต่การเปลี่ยนแปลงนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกระชับความสัมพันธ์ทางอำนาจชุดเดิมให้แน่นแฟ้น และปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจเพื่อต้านกระแสเรียกร้องในอีกลักษณะหนึ่งซึ่งต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจที่มีมาแต่เดิม

ข้อที่น่าสังเกตในเบื้องต้นนี้คือ ไม่ว่าจะมองจากทัศนะของกลุ่มหรือด้านใดก็ตามย่อมแลเห็นว่าอีกทัศนะหนึ่งเป็นสิ่งแปลกปลอมในสังคมไทยได้ทั้งสิ้น ดังเช่นที่กลุ่มแรกมีความเห็นว่าอำนาจของทหารหรือผู้เผด็จการเป็นปัจจัย “แทรกแซง” ให้พัฒนาการทางการเมืองของไทยล้มเหลว และกลุ่มสองแลเห็นว่าการปฏิวัติในแบบแรกเป็นการ “นำเข่า” ความคิดทางการเมืองตะวันตกเป็นต้น ในที่นี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า การใช้ทัศนะทั้งสองเป็นกล้องส่องดูหรือประเมินแนวทางการปฏิวัติของไทย ย่อมนำไปสู่ผลสรุปแบบ “งูกินหาง” คือไม่ก่อให้เกิด

ความรู้ความเข้าใจอะไรเกี่ยวกับสังคมไทยมากนัก จุดเริ่มต้นในเชิงของหลักแนวคิดที่ผู้เขียนขอเสนอให้พิจารณาและจะกล่าวในลำดับต่อไปนี้ ได้แก่แนวคิดเกี่ยวกับระเบียบที่ดำรงอยู่ในบริบทของไทย การเข้าใจในแนวคิดเกี่ยวกับระเบียบ (order) ย่อมช่วยให้เราเข้าใจพวกที่ต้องการหรืออ้างว่าต้องการเปลี่ยนแปลงหรือโค่นล้มระเบียบได้อย่างถ่องแท้มากขึ้น

“ระเบียบการเมือง” ในบริบทของไทย

มีแนวคิดทั่วไปอยู่หลายชุดที่อาจจะช่วยให้เราอธิบาย “ระเบียบการเมือง” ของสังคมต่าง ๆ ได้ ที่สำคัญได้แก่ตัวแบบว่าด้วยสังคมอำนาจรวมศูนย์กับอำนาจกระจาย ซึ่งในกรณีของไทยเท่าที่ผ่านมานิยมใช้ตัวแบบที่ว่าด้วยสังคมราชการ และสังคมเอเซียติก เป็นต้น อย่างไรก็ตามแล้วแต่มีข้อจำกัดในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง อย่างเช่นตัวอย่างที่กล่าวมานั้นก็เน้นมิติความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างกลุ่มและชนชั้นในสังคมเป็นสำคัญ ยิ่งขาดการเชื่อมโยงกับมิติของแนวคิดกับปรัชญาสังคมและอื่น ๆ

ในทางปรัชญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาสังคมและปรัชญากฎหมายซึ่งจัดประเภท “ระเบียบ” ของสังคมไว้ นั้น กล่าวอย่างกว้าง ๆ มี 3 สำนักด้วยกัน ได้แก่ สำนักกฎหมายธรรมชาติ (natural school) สำนักกฎหมายบ้านเมือง (legal positivism) และสำนักประวัติศาสตร์ (historical school)

พิจารณาตามแนวทางและข้อเสนอแนะของ 3 สำนักดังกล่าว คงพอช่วยให้เรามีกรอบความคิดอย่างกว้าง ๆ ได้ว่าระเบียบการเมืองในบริบทของไทยแต่โบราณก่อนรับความคิดตะวันตกในต้นพุทธศตวรรษที่ 25 นั้นมีลักษณะเช่นเดียวกับคำอธิบายของสำนักกฎหมายธรรมชาติ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นคำว่ากฎหมายธรรมชาตินี้ก็ลวงตาเราได้มาก การพิจารณารายละเอียด ลักษณะเฉพาะและเงื่อนไขสภาพความเป็นจริงของไทยเองจึงเป็นเรื่องจำเป็นและขาดไม่ได้ในลำดับถัดมา

ระเบียบการเมืองแบบธรรมชาติของไทย ซึ่งเราอาจเรียกกันได้หลายชื่อนั้น (รัฐธรรม, พุทธรัฐ ฯลฯ) มีความคิดความเชื่อหลักว่าในธรรมชาติมีระเบียบดำรงอยู่แล้ว ในสมัยก่อนหน้าพุทธศตวรรษที่ 21 ระเบียบธรรมชาติในหมู่มนุษย์ได้มาจากดลบันดาลโดย “เทวน”

* บทความนี้เขียนขึ้นอย่างเร่งรีบเพื่อการอภิปรายในครั้งนั้นเท่านั้น ซึ่งเป็นการแน่นอนว่าทุกสิ่งทุกอย่างในที่นี่มีความห่างไกลจากความสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อคิดเห็นและคำวิจารณ์ของท่านในทีนี้จะช่วยให้ผู้เขียนมีโอกาสปรับปรุงงานเขียนชิ้นนี้ให้สมบูรณ์ต่อไปในวันข้างหน้า (บทความนี้เสนอในการสัมมนาของสถาบันจักรวาลไทย ในวันที่ 6 - 8 มกราคม 2532)

แต่หลังจากนั้นแนวคิดพุทธศาสนาซึ่งเข้ามาครอบงำความคิดของชนชั้นสูงได้ชักนำให้เชื่อกันว่าที่สุดของที่สุดคือ “ธรรมะ” หรือ “ธรรมชาติ” สถาพรธรรมชาติในแนวคิดแบบพุทธนั้นเข้าใจว่ามีความสุข อุดมสมบูรณ์ มีสันติภาพและความถูกต้องเที่ยงธรรม อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดมีสังคมมนุษย์ก็เข้าใจว่าสภาพของสังคมมนุษย์นั้นอยู่ห่างไกลจากธรรมชาติเสียแล้ว เพราะว่ามีมนุษย์คนแรกคือ เทวดาผู้กระหายใคร่เสพรสกายอย่างหยาบ (มีต้นหาอย่างหยาบผิวดรรมชาติของเทวดา) สังคมมนุษย์จึงเต็มไปด้วยผู้ประกอบกรรมอันเนื่องมาจากมีกิเลสต้นหา

การมีการปกครองหรือรัฐในทัศนะของชาวพุทธนั้นมีความน่าสนใจอย่างยิ่งว่า รัฐเกิดขึ้นเพื่อไม่ให้มนุษย์ต้องเลวเสื่อมทรามไปจากการที่มีสังคมมนุษย์เกิดขึ้นมาแล้วนั้นอีก (state สำคัญกว่า society) กษัตริย์และผู้ปกครองจึงมีหน้าที่ผดุงธรรมหรือธรรมชาติ และในกรณีที่เป็นอุดมคติก็คือกษัตริย์และผู้ปกครองมีหน้าที่นำมนุษย์กลับไปสู่รัฐธรรมชาติดีกครั้งหนึ่ง ดังเช่นที่กษัตริย์ไทยอ้างว่าตนเองเป็นพุทธเจ้า และจะนำประชาชนข้ามโสมงสารสู่นิพพาน (ปรากฏในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 - 24)

ระเบียบการเมืองจำลองตามแนวคิดหลักดังกล่าวข้างต้น สังคมการเมืองมีความไม่เท่าเทียมกันลดหลั่นเป็นลำดับชั้น ตามบุญกรรม และพันธะหน้าที่ที่บุคคลพึงมีต่อธรรมชาติ ความแตกต่างของบุคคลไม่เกี่ยวกับ “ชนชั้น” หรือ “การกดขี่ขูดรีด” หากเป็นเพราะบุคคลมีหน้าที่ต่อกัน และมีหน้าที่ต่อระเบียบธรรมชาติ

การปฏิบัติของการเมืองตามความคิดนี้ มีลักษณะว่า การเมืองคือการช่วยงานราชการแผ่นดิน และรับใช้กษัตริย์ ผู้ซึ่งจะจัดให้สังคมการเมืองมีความอุดมสมบูรณ์ มีความยุติธรรม และกลับไปสู่ความเป็นธรรมชาติได้

การปรับตัวเข้าสู่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolutist state)

การปรับตัวในต้นพุทธศตวรรษที่ 25 มีความสำคัญในฐานะที่ก่อให้เกิดรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้น ผู้ปกครองของไทยได้รับอิทธิพลความคิดจากสำนักกฎหมายบ้านเมืองเข้ามาเสริมการรวมศูนย์อำนาจรัฐ แนวคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมืองนี้ให้สังคมตะวันตกเป็นเหตุผลให้มีกระจายอำนาจรัฐ อันเนื่องจากการเผชิญหน้ากันโดยตรงระหว่างความคิดของสำนักนี้กับความคิดทางศาสนา แต่ในกรณีของไทยสำนักกฎหมายบ้านเมืองสนับสนุนการรวมศูนย์อำนาจรัฐ และได้ทำลายรากฐานบางประการของสำนักกฎหมายประวัติศาสตร์ซึ่งมีอยู่ในระดับท้องถิ่นลงไป แนวคิดนี้ปรากฏอยู่ในคำสอนของโรงเรียนกฎหมาย และอยู่เบื้องหลังการตรากฎหมายสมัยใหม่ของ

ไทย ซึ่งเชื่อกันว่ากฎหมายเป็นของบ้านเมือง ผู้ปกครองย่อมมีความรู้ความสามารถและความเข้าใจที่จะออกกฎหมายเพื่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง รวมทั้งเพื่อความสุขของคนส่วนใหญ่

สำนักกฎหมายบ้านเมืองในสังคมการเมืองไทยเน้นว่าสิ่งที่เป็กฎหมายคือสิ่งที่มีลักษณะบังคับและต้องบังคับได้ด้วย ในระยะแรกเมื่อความคิดสฤณนี้เข้ามามีอิทธิพลในสังคมการเมืองไทย การตรากฎหมายเป็นไปอย่างระมัดระวังเชิงซ้ำ ซ้ำนี้อาจชวนให้คิดว่าผู้ปกครองไทยพิถีพิถันเน้นความละเอียดอ่อนของวัฒนธรรม แต่ในอีกทางหนึ่งความเชื่อของการตรากฎหมายใหม่ก่อนปี พ.ศ. 2475 สะท้อนความเคร่งครัดในหลักการที่ว่ากฎหมายคือสิ่งที่ต้องบังคับได้ด้วย หากไม่แน่ใจว่าจะบังคับได้หรือไม่ ตรากฎหมายออกไปก็จะกลายมาเป็นตัวบั่นทอนความเข้มแข็งของรัฐไปในที่สุด แต่อย่างไรก็ดี ในระยะหลังปีพ.ศ. 2475 อิทธิพลของสำนักกฎหมายบ้านเมืองที่มีต่อผู้นำไทยรุ่นใหม่เป็นไปตรงกันข้ามกับระยะแรก กล่าวคือ ผู้นำไทยมีความเชื่อมั่นที่จะตราระเบียบกฎหมายอย่างฉับพลัน ถือเอากำลังและกลไกที่รัฐมีอยู่ทุกด้านเป็นเครื่องมือดำเนินการ ความเข้มแข็งเฉียบขาดถือเป็นคุณสมบัติที่บ่งบอกความเข้มแข็งหรืออ่อนแอของรัฐไทยสมัยใหม่

ระเบียบทางการเมืองตามความคิดของสำนักนี้กล่าวให้ถึงที่สุดก็ไม่ใช่อะไรอื่นเลย นอกจากอำนาจการเมืองของผู้ปกครองอย่างดุนๆ กฎหมายและระเบียบการเมืองคือความด่าริและคำสั่งของผู้ปกครองนั่นเอง นอกจากนี้สำนักกฎหมายบ้านเมืองยังเน้นคุณสมบัติของผู้ศึกษาเล่าเรียนในแง่ของช่างเทคนิคเป็นสำคัญ

เหตุเพราะว่าตัวบทนั้นมีอยู่แล้วตามแนวนโยบายของผู้ปกครอง นักกฎหมายคือผู้ปฏิบัติให้มีการบังคับใช้ไปตามนั้น การมาตั้งแง่เล่นมุกกันว่าอะไรคือความยุติธรรมหรือความเหมาะสมสมควร พุดไปก็เสียเวลาเปล่า สำนักกฎหมายบ้านเมืองมีความเห็นว่าต่างคนก็ต่างทัศนะ เราต้องยอมรับความเป็นจริงว่ากฎหมายมีไว้เพื่อรับใช้รัฐ ชื่อนี้มาจะเป็นข้อยุติได้

อีกสำนักคิดหนึ่งคือสำนักประวัติศาสตร์นั้น กล่าวโดยทั่วไปสำนักนี้เป็นปฏิกิริยาตอบโต้กับสำนักกฎหมายบ้านเมือง สำนักประวัติศาสตร์เน้นจารีตประเพณี ลักษณะเฉพาะของสังคมและวัฒนธรรมมนุษย์ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์นั้นยิ่งใหญ่กว่าความต้องการของผู้นำมามากนัก บทบาทของระเบียบกฎหมายจึงต้องมีไว้เพื่อคุมผู้ปกครองอีกทีหนึ่ง ประเด็นนี้คล้ายๆ กับความคิดกฎหมายธรรมชาติ แต่ในอันที่จริงแล้วไม่ใช่ เพราะสำนักประวัติศาสตร์เองไม่ยอมรับความเป็นสากลแบบคลุมจักรวาลของพวกระเบียบธรรมชาติ พวกเขาเน้นลักษณะเฉพาะมากกว่า สำนักคิดนี้ตามความเข้าใจของผู้เขียน ไม่มีอิทธิพลอยู่ในสังคมการเมืองไทยมากนัก เหตุเพราะชุมชนท้องถิ่นของไทยขาดอิสระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการพัฒนาเข้าสู่สมัยใหม่ อำนาจรัฐจากส่วนกลางอาศัยประโยชน์จากสถานการณ์โลก บิบบังคับและทำลายจารีตประเพณีทางกฎหมายของชุมชนท้องถิ่นลงไปเป็นอันมาก

นัก “ปฏิวัติ” ไทยอ้างและทำอะไร

การปฏิวัติไม่ว่าจะนิยามอย่างไร เมื่อปฏิบัติแล้วย่อมจะเป็นปฏิริยาต้านกลับของแนวคิดเรื่องระเบียบการเมืองที่ดำรงอยู่ในสังคมการเมืองนั้นๆ

ปรากฏการณ์การปฏิวัติของไทยชุดแรก อย่างเช่นการปฏิวัติ 2475 อ้างความล้มเหลวของประเทศชาติและความจำเป็นต้องปรับตัวไปตามหลักแนวคิดกฎหมายสากล ซึ่งเรียกกันว่าลัทธิรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) ตามการอ้างแบบนี้พวกเขาคือคณะราษฎรเชื่อว่าสภาพแต่อำนาจของกษัตริย์นั้นไม่อาจแก้ไขหรือทำให้บรรลุผลหรือเป็นจริงได้

ปรากฏการณ์การปฏิวัติเดือนตุลาคม 2516 อ้างว่าอำนาจการเมืองของจอมพลถนอม กิตติขจรและพรรคพวกมีความไม่ถูกต้องชอบธรรม คนชั้นกลางต้องการกฎหมายรัฐธรรมนูญเพื่อจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจใหม่ให้ถูกต้องตามคติสากลนิยม

พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยนั้นต้องการโค่นล้มอำนาจการเมืองของชนชั้นศักดินา และกลุ่มนายทุน ชุนศึก เพราะว่าการเมืองเหล่านั้นทำให้ประเทศล้มหลัง ยากจน และเป็นทาสระบบจักรวรรดินิยม

พิจารณาจากแนวทางและข้ออ้างเหตุผลหลัก ๆ ของการปฏิวัติชุดแรก จะเห็นได้ว่าเกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจบังคับเป็นสำคัญ การปฏิวัติคือการจัดอำนาจบังคับใหม่เพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง พิจารณาในแง่นี้แล้วนักปฏิวัติไทยมุ่งโค่นล้ม ทักกลาง หรือเปลี่ยนแปลงระเบียบการเมืองของสำนักกฎหมายบ้านเมืองเป็นสำคัญ

ในกรณีของปรากฏการณ์การปฏิวัติที่สองดังที่กล่าวไว้ในหน้าแรกของบทความนี้ ข้ออ้างการปฏิวัติอยู่ที่ความอ่อนแอของอำนาจการเมืองชุดเก่า ในกรณีของการรัฐประหาร 2490 คือความอ่อนแอที่ไม่อาจปกป้องกษัตริย์และฐานะความเป็นอยู่ของทหาร ในกรณีของการปฏิวัติ 2500 และ การปฏิรูป 2519 คือความอ่อนแอที่ไม่อาจป้องกันภัยและการคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์

เราจึงอาจสรุปในที่นี้ได้ว่าปรากฏการณ์การปฏิวัติของไทย แน่นนอนว่าชุดหนึ่งต้องการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจให้กลุ่มคนหรือชนชั้นใหม่ ๆ เข้ามามีบทบาททางการเมือง (อย่างเช่น 2475 ให้พวกข้าราชการระดับกลางและชนชั้นนายทุนในท้ายที่สุดให้เข้ามามีบทบาท ส่วนเหตุการณ์ตุลาคม 2516 ก็เปิดทางต่อชนชั้นกลางและนายทุนอุตสาหกรรมใหม่ เป็นต้น) และอีกชุดหนึ่งต้องการรักษาและกระชับความสัมพันธ์ทางอำนาจชุดเดิม (2490, 2500, และ 2519 นั้นเห็นได้ชัด) แต่การปฏิวัติทั้งสองชุดมีพื้นฐานการคิดในทางปรัชญาร่วมกันในประการสำคัญ คือ การคิดแบบระเบียบการเมืองของสำนักกฎหมายบ้านเมือง การปฏิวัติคือการยึดอำนาจกวาดให้เรียบ แล้วสถาปนาอำนาจบังคับชุดใหม่ขึ้นมา

บางสิ่งบางอย่างที่ต้องการการทบทวน

นักปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่บางคนเคยกล่าวสั่งสอนไว้นานแล้วว่าการปฏิวัติจะเกิดขึ้นและดำเนินไปก็เพราะว่ามีการคิดในทางทฤษฎีเป็นพื้นฐานขึ้นมา ในแง่นี้แล้วการ “ปฏิวัติ” ที่เกิดขึ้นมาในสังคมการเมืองไทยไม่ว่าจะอยู่ในชุดใดเกิดขึ้นได้เพราะว่ามีการคิดในทางทฤษฎีของกฎหมายบ้านเมืองขึ้นมา ทุกเหตุการณ์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ (รวมทั้งเหตุการณ์ปฏิวัติ 2490)

อย่างไรก็ตามการกระทำที่ผ่านมาแล้วล้วนแล้วอยู่ในแนวทางการคิดแบบเดียวกัน เพียงแต่จุดยืนอาจจะต่างกันระหว่างความต้องการรักษากลุ่มเดิมกับให้กลุ่มใหม่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยบ้าง

บางสิ่งบางอย่างที่ในอันที่จริงไม่ได้ขาดหายไปอย่างสิ้นเชิง แต่ว่าดูจะเจือจางและไม่มีการย้ำให้รู้ให้เห็นกันเลย ได้แก่ปฏิกริยาด้านกลับที่พึงมีต่อระเบียบการเมืองสำนักคิดอื่นอย่างรอบด้าน สำนักคิดระเบียบธรรมชาติดั้งคร่อมง่าและมีบทบาทอย่างสำคัญในสังคมการเมืองไทยได้ถูกตัดขาดไปจากวิถีการคิดเอาเลย ในอันที่จริงช่วงของการปฏิวัติ 2475 นั้น กษัตริย์และผู้ปกครองชั้นสูงมีความอ่อนไหวมากกับข้ออ้างบางประการ เช่นข้ออ้างว่ากษัตริย์ไม่ได้ทำ “หน้าที่” สร้างความสมบูรณ์พูนสุขให้แก่ราษฎร ข้ออ้างว่าระเบียบธรรมชาติดั้งเดิมกำลังสิ้นสุด การสร้างระเบียบใหม่ต้องมีกลยุทโธบายให้บุคคลเท่าเทียมกันก่อน ข้ออ้างว่าจะมีการนำประเทศไปสู่สังคมพระศรีอาริยะ เป็นต้น หลักแนวคิดเช่นนี้ไม่กระทบกับแนวคิดกฎหมายบ้านเมืองมากเท่ากับกระทบแนวคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ

ความพยายามที่จะปฏิวัติสังคมการเมืองไทยจึงมีอยู่อย่างกว้างขวางมากกว่าที่ได้มีการเรียนรู้กันอย่างเป็นทางการ

มุมมองของการคิดเกี่ยวกับระเบียบของสำนักประวัติศาสตร์นั้นก็น่าสนใจอยู่มาก หลวงวิจิตรวาทการ น่าจะได้รับการพิจารณาในแง่มุมนี้ด้วย ทั้งที่จริงแล้วงานประวัติศาสตร์ของเขาอาจดูเฉยแต่ก็มีพลังต่อการสร้างความชอบธรรมให้กับระบอบการเมืองของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ข้ออ้างของสำนักประวัติศาสตร์น่าจะมืบทบาทอย่างสำคัญ เมื่อต้องการรักษาจารีตประเพณีบางอย่างไว้พิจารณาในแง่นี้แล้วการศึกษาเรื่องราวท้องถิ่น และข้อเรียกร้องให้ท้องถิ่นมีอิสระจากการควบคุมโดยส่วนกลางเป็นตัวอย่างที่น่าจะอภิปรายกันต่อไป

ผู้เขียนให้ข้อบทความนี้ไว้ว่า “หักด้ามขวานทองด้วยเข่า” ก็เพราะพิจารณาว่าปรากฏการณ์การปฏิวัติในสังคมไทยเป็นเรื่องประดักประเดิด และฝืนกลืนไม่ลง เพราะว่ามันปฏิวัติของไทยประเพณีปฏิบัติในลักษณะที่คล้ายๆเทคนิค ทุกคนพร้อมที่จะใช้กลอุบายเมื่อถึงเวลาอันเหมาะสมเพื่อสร้างระเบียบการบังคับใหม่ โดยไม่มีการหักล้างความสัมพันธ์ทางความคิดและระเบียบการเมืองเดิม ข้อที่น่าสงสัยและใคร่ถามในที่นี้คือ หากคิดตามสำนักระเบียบธรรมชาติแล้ว ทุกคนในแผ่นดินมีหน้าที่ช่วยราชการ เข้าใจว่านักปฏิวัติไทยทุกคนในท้ายที่สุดก็คงมีบทบาทในตามแนวทางนั้น เพียงแต่ว่ารูปแบบนั้นต่างกันไปตามฐานะ และหน้าที่ของบุคคล ●

Plot ในพงศาวดารและตำนาน*

ธงชัย วินิจจะกุล

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอาเข้าจริงเราเข้าใจชนหรือกฎเกณฑ์ของงานเขียนที่เรารู้จักกันว่าเป็นพงศาวดารและตำนานขนาดไหน?

เราใช้พงศาวดารและตำนานเป็นแหล่งข้อมูลแก่การศึกษาประวัติศาสตร์เพราะงานเขียนดังกล่าวดูเหมือนจะเป็นการบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในอดีต นักเรียนประวัติศาสตร์ไม่ค่อยระมัดระวังก็อาจคิดไปว่าพงศาวดารและตำนานเป็นการสะสมข้อมูลราวกับเอกสารแผ่นต่าง ๆ ในแฟ้มต่าง ๆ ของกองจดหมายเหตุ หรือราวกับข้อมูลในจดหมายเหตุรายวันกับจดหมายเหตุรายกิจรายวัน นั่นคือเป็นเอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์หรือตีพิมพ์แล้ว นักเรียนประวัติศาสตร์อีกไม่น้อยคงตระหนักดีว่าพงศาวดารและตำนานเป็นเอกสารที่ผ่าน “กระบวนการผลิต” มาแล้ว (บางคนจัดลำดับให้ว่าเป็นเอกสารชั้นสอง) หากพิจารณาให้ดีกระบวนการผลิตตำนานและพงศาวดาร (โดยเฉพาะฉบับพิศดาร) นั้นมิใช่เพียงการบันทึกข้อมูลว่าด้วยเรื่องที่เกิดขึ้นนานมาแล้วเท่านั้น แต่ผ่านกระบวนการผลิตทางวรรณกรรมมาด้วย นั่นคือ ต้องมีการเลือกสรรว่าจะเรียบเรียงเรื่องใด ลำดับเรื่องอย่างไรและอาจรวมถึงการกำหนดแก่นเรื่อง แนวความคิดหลักหรือวางโครงเรื่องด้วยซ้ำไป (หากจัดลำดับชั้นก็อาจพอ ๆ กับวิทยานิพนธ์หรือตำราเรียนสมัยนั้นแหละ) แต่ชนบ (CONVENTION) ของวรรณกรรมชนิดนี้เป็นอย่างไรบ้างกลับยังเป็นสิ่งที่ไม่มีการศึกษาชัดเจน

เท่าที่มีการศึกษามา พงศาวดารและตำนานจะถูกจัดเข้าอยู่ในกลุ่มของงานที่จัดว่าเป็นนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ ยิ่งไปกว่านั้นยังมักจะถูกจัดไว้เป็นสิ่งที่มาก่อนหน้าและพัฒนามากลายเป็น “ประวัติศาสตร์” ในเวลาต่อมา นั่นคือเราจับเอาพงศาวดารและตำนานวางลงในความสัมพันธ์เชิง diachronic กับความรู้ความสำคัญสมัยใหม่ที่เรียกว่าประวัติศาสตร์ แล้วให้ความรู้ความสำคัญที่มีอายุไม่กี่ศตวรรษของมนุษย์ (และไม่ถึง 200 ปีสำหรับสยาม) เป็นจุดหมายปลายทางเพื่อฉายภาพย้อนกลับไปเข้าใจพงศาวดารและตำนานในฐานะบรรพบุรุษของประวัติศาสตร์

แต่เรารู้จักตำนานและพงศาวดารน้อยมากในฐานะจารีตทางวรรณกรรมประเภทหนึ่งในความสัมพันธ์เชิง synchronic กับจารีตวรรณกรรมร่วมสมัยอื่น ๆ อาทิ เช่น ชาดก, นิทานพื้นบ้าน, นิพนธ์ที่เราเรียกว่าเป็นวรรณกรรมร้อยกรองเชิงประวัติศาสตร์อย่างลิลิตยวนพ่าย, ลิลิตตะเลงพ่าย, และงานที่เรารู้แน่ชัดว่าเป็นเรื่องแต่งขึ้นล้วน ๆ เช่น พระอภัยมณี ลิลิตพระลอ เป็นต้น ในบริบททางวรรณกรรมของยุคสมัยและสังคมที่ผลิตพงศาวดารและตำนานขึ้น เขาจำแนกแยกแยะจารีตงานประพันธ์

เหล่านี้กันอย่างไร? แต่ละประเภทมีชนบหรือกฎเกณฑ์อย่างไร? สถานะของพงศาวดารฉบับพิศดารและตำนานจะเปรียบเสมือนงานประวัติศาสตร์ในปัจจุบันทั้งพยายามเป็น non-fiction ท่ามกลางจารีตเรื่องเล่าเรื่องบรรยายที่เป็น fiction มากมายกระนั้นหรือ? หากไม่ใช่, พงศาวดารและตำนานมีคุณสมบัติเป็น fictive อย่างไรบ้าง?

กล่าวสำหรับมนุษย์สมัยใหม่ที่มีชีวิตอยู่กับเรื่องเล่าเรื่องบรรยายชนิดต่าง ๆ ตั้งแต่नियाจนงานเขียนทางประวัติศาสตร์ เราอ่านหรือรับรู้เรื่องบรรยายเหล่านั้นได้มิใช่เพียงเพราะเราเข้าใจหน่วยของเหตุการณ์หรือตัวละครหนึ่ง ๆ อย่างโดด ๆ แต่เพราะเราสามารถรับรู้และเข้าใจความสัมพันธ์ของเหตุการณ์และบทบาทตัวละครหลายหน่วย อย่างน้อยเราสามารถสร้างความหมายขึ้นมาได้จากลำดับของเรื่อง (ต้นเรื่อง กลางเรื่องและท้ายเรื่อง, เหตุการณ์ก่อนหน้า - ทีหลัง) ในการเข้าใจความหมายของลำดับเรื่อง, เรายังคุ้นเคยกับการมีมุมมองและการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุ-ผลเพื่อทำให้แต่ละหน่วยของเหตุการณ์มีความหมายขึ้นมา กล่าวได้ว่าท่ามกลางความสับสนใช้ระเบียบของปรากฏการณ์ในโลกของความเป็นจริง ทั้งผู้ผลิตงานเขียนและผู้อ่านสามารถรับรู้หรือสร้างความ

หมายขึ้นจากปรากฏการณ์อันสับสนได้ด้วยการจัดระเบียบขั้นพื้นฐานที่สุดด้วยการเลือกสรรและลำดับเรื่องให้สามารถสร้างเป็นการบรรยาย (narrativity) ขึ้นมาได้ แม้ว่าเรายังไม่สามารถตอบได้อย่างมั่นใจว่ามนุษย์ยุคก่อนหน้าจะรู้สึกสำนึกแบบประวัติศาสตร์มีการสร้างระเบียบแก่ปรากฏการณ์อย่างไร, คงปฏิเสธไม่ได้ว่าการอ่านพงศาวดารและตำนานเป็นกระบวนการที่ผู้อ่านเป็นฝ่ายกระทำต่อตัวบท (text) ที่คลุมเครือ ด้วยการนำเอาอุดมการณ์ ทักษะหรือข้อสมมติล่วงหน้าต่าง ๆ ไปจัดระเบียบวางโครงเรื่อง (plot) แล้วสร้างความหมายขึ้นมาจากตัวบทนั้น

plot คืออะไร

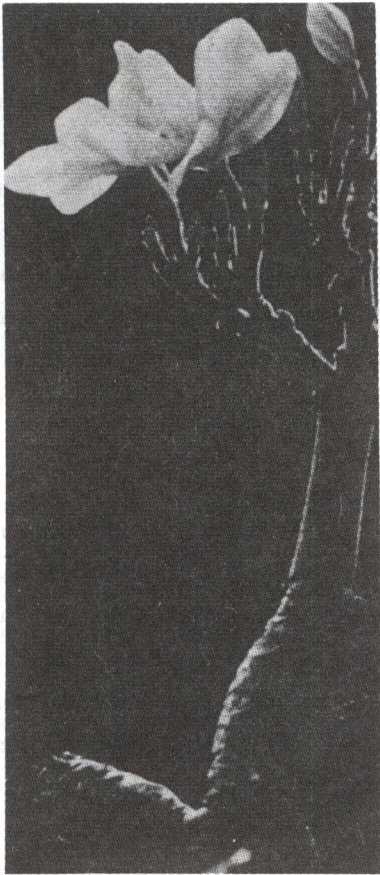
plot คือการเลือกสรร สร้างระเบียบแบบแผนให้แก่ปรากฏการณ์ที่ยู่เหิงสับสนในความเป็นจริง เป็นการจัดระเบียบในระดับพื้นฐานที่สุดในรูปของลำดับเรื่อง (เริ่ม-กลาง-จบ) เพื่อให้หน่วยของเหตุการณ์ถูกเลือกสรรมาไว้ในความสัมพันธ์กับบางชนิดเพื่อให้ความหมายขึ้นมา plot จึงมีอยู่ในเรื่องบรรยายทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นเรื่องแต่งหรือเรื่องจริง plot เป็นส่วนหนึ่งของการสร้าง “เรื่อง” ทางประวัติศาสตร์อย่างแน่นอน

แต่ในกรณีเรื่องบรรยายแบบพงศาวดารและตำนานเรารู้จักระบบระเบียบของมันน้อยมากดังกล่าวมาแล้ว ในที่นี้คงทำได้เพียงการทดลองเสนอตัวอย่างของ plot ลึก 2 ชนิดเพื่อชี้ให้เห็นว่าเราสามารถอ่านพงศาวดารได้ในแบบต่าง ๆ กันออกไป

ตัวอย่างแรก เรื่องราวต่าง ๆ ในพงศาวดารเหนือซึ่งมีลักษณะใกล้ชิดกับนิทานพื้นบ้านมากกว่าใกล้เคียงกับพงศาวดารใด ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องราวปรัมปราว่าด้วย “ผู้มีบุญ” มิใช่เรื่องของผู้นำของบ้านเมืองหรือชาติพันธุ์ใดโดยเฉพาะ แต่กลับมีเค้าเรื่องคล้าย ๆ กันจนสามารถถ่ายทอดหยิบยืมกันไปมาได้ในหลายวัฒนธรรมของหลายชุมชน “บุญ” ในที่นี้มีจำเป็นต้องหมายถึงคลังของพลังความดีที่สะสมจากการประกอบกุศลกรรมตามคติพุทธศาสนาเถรวาทในทัศนะชาวเมืองสมัยใหม่

แต่อาจหมายรวมถึงพลังของอำนาจบารมีตามคติความเชื่ออื่น ๆ ด้วย ซึ่งปรากฏตัวในบุคคลสารพัดประเภทและทำให้เกิดอำนาจศักดิ์สิทธิ์พิเศษนาชนิด เรื่องราวของผู้มีบุญมักได้แก่การที่บุญบารมีแผ่ผั่งหรือสะสมในบุคคลต่าง ๆ แล้วแสดงออกเป็นอำนาจอภินิหาร

* ตัดความจากบทความเรื่อง “ผู้ร้ายในประวัติศาสตร์ไทย ตอนที่ 1 กรณีพระมหาธรรมราชา : ผู้ร้ายกลับใจหรือถูกใส่ความ โดย plot ของนักประวัติศาสตร์” เสนอในการสัมมนาของ สถาบันจักรวาลวิทยา ในวันที่ 6-8 มกราคม 2532 ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บันดาลความเป็นไปต่าง ๆ ในหลายกรณีว่าบุญจะแสดงตัวออกมา บุคคลผู้มีบุญนั้นต้องเผชิญความยากลำบาก (เสมือนกับมารผจญ) หรือการทดสอบอย่างแสนสาหัส การบรรลุผลบุญก็มีทั้งในแบบที่เทวดาช่วยและโดยการบรรลุได้ด้วยความสามารถของตนเอง หรือสองแบบผสมกันหลังอำนาจของบุญอาจมาจากชาติปางก่อนจากแหล่งอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพต่าง ๆ หรืออาจมาจากพุทธทำนายและความเชื่อมโยงถึงพระพุทธรูปในทางใดทางหนึ่งภายใต้โครงเรื่องหลักอย่างง่าย ๆ ว่าด้วยการปรากฏตัวของพลังอำนาจบุญสามารถเกิดเป็นโครงเรื่องที่ซับซ้อนหลายชั้นมากขึ้นหรือยกย่อนขึ้นเป็นการต่อสู้กับมารผจญหลายยกหลายรูป ความเชื่อนานาชนิดที่แวดล้อมนิทานเหล่านี้ยังทำให้เนื้อหาสาระผิดแผกออกไปได้ตั้งแต่เรื่องราวอภินิหารของพระยาโคตรบอง, แสนปมและพระร่วง จนถึงชาดก ทศชาติและพุทธประวัติ

เราอาจเรียกเรื่องของ ธรรม VS อธรรม แต่ชื่อนี้ชักไม่อภิปราย ในที่นี้ว่าสถานะของการ (evil) ในปรัชญาตะวันออกเป็นคู่ตรงข้าม (dichotomy) กับบุญหรือมีสถานะเป็นเพียง “ตัวอุปสรรค” ที่จะต้องถูกบุญพิชิตลงไปในที่สุดเสมอ กล่าวได้แต่เพียงว่าการต่อสู้ระหว่างธรรมกับอธรรม เป็นแนวคิดหลักอันหนึ่งและเป็น motif สำคัญอันหนึ่งของเรื่องเท่านั้น

ตัวอย่างที่สองคือ เจ้าโคโรงพงศาวดารตามที่ปรากฏในสังคีตยวงค์ พระพนรัตน์พยายามแสวงหา

ตัวแบบแก่การตีความ (หรือการเข้าใจ) การล่มสลายของอยุธยาที่ผ่านประสมด้วยตนเอง ตัวแบบที่สรรหาได้มาจากวรรณกรรมและตำราที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเถรวาทในภูมิภาคนี้รวมทั้งเรื่องของมหาสงครามระหว่างอังวะกับมอญหงสาวดี เจ้าโคโรงของพงศาวดารอยุธยาจึงถูกสร้างขึ้นโดยการขี้นาและภายใต้บริบทของวิถีประวัติศาสตร์แบบพุทธศาสนา (แม้จะมีผู้เสนอว่าสังคีตยวงค์ จัดอยู่ในจาริตตำนานพุทธมากกว่าพงศาวดารอยุธยา แต่พงศาวดารอยุธยาโดยผู้เขียนท่านเดียวกันก็แทบจะเหมือนกับพงศาวดารฉบับก่อนหน้านั้น ตำนานพุทธของเมืองเหนือกับพระราชพงศาวดารตามจาริตอยุธยามีความแตกต่างที่เห็นได้ชัด แต่ยังไม่มีการศึกษาให้ถ่องแท้ว่าความแตกต่างเป็นประเภทไหน อย่างไร: - คุณภาพหรือปริมาณ, ความเชื่อหรือแบบแผนการประพันธ์, ระบบการอธิบายหรือเพียงชนบทปลุกย่อย และจึงยังไม่ไม่มีใครตอบได้ว่าความต่างระหว่างจาริตการประพันธ์ 2 ชนิดนี้สามารถถ่ายทอดหรือหีบขี้มนได้หรือไม่อย่างไร)

เจ้าโคโรงพงศาวดารอยุธยาในสังคีตยวงค์ ประกอบด้วยกำเนิด ความรุ่งโรจน์และความล่มสลายของกษัตริย์และราชอาณาจักรหลาย ๆ แห่ง ปรากฏการณ์ทั้งหมดอธิบายได้ด้วยสภาวะการณ์ทางศีลธรรมตามผลแห่งบุญกรรม บางกรณีจึงเป็นตัวอย่างของการดับสูญของพุทธศาสนา บางกรณีเสนอทางออกให้เห็นด้วยการสังคายนาพระศาสนาเพื่อสืบต่อความรุ่งเรืองไว้ ก่อนจะว่าด้วยพงศาวดารอยุธยา ผู้เขียนเล่าเรื่องราวของมอญโดยสรุปเพื่อเป็นตัวแบบชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างศีลธรรมกับความล่มสลายของพระศาสนาในที่สุด เรื่องราวของมอญเปรียบเสมือนคู่มือหรืออุบายแก่ผู้อ่านเพื่อทำความเข้าใจเรื่องราวของอยุธยาที่กำลังจะได้อ่านต่อไป ทั้งเรื่องของมอญและอยุธยาจึงอ้างอิงถึงกันและกันเพื่อแสดงการเวียนว่ายของภาวะการณ์ดังกล่าว

เรื่องราวพงศาวดารอยุธยาจึงแสดงออกถึงภาวะศีลธรรมและความไม่เที่ยงแท้ โดยผ่านปรากฏการณ์ของบุญบารมีของกษัตริย์องค์ต่าง ๆ พงศาวดารอยุธยาตาม

โครงเรื่องนี้ไม่ใช่ประวัติของการต่อสู้ระหว่างชาติหรือการเมืองในภูมิภาคต่าง แต่เป็นภาวะขึ้น ๆ ลง ๆ ของบุญกรรมเริ่มต้น และจบลงในพื้นที่ดินต่าง ๆ และในรอบ 10 แผ่นดินซึ่งจบลงด้วยผลของอภุศลกรรมที่ปรากฏเป็นความพินาศของอยุธยาในช่วงของกษัตริย์ชุดสุดท้าย ดังนั้นรัชกาลที่หนึ่งได้รับการอัญเชิญขึ้นสู่นบัลลังก์ท่ามกลางความปั่นป่วนราวกลียุค พระศาสนาทรุดโทรมด้วยพระทัยเมตตาและรักพระศาสนา จึงขึ้นครองราชย์เพื่อปราบพวกอภัยธรรมะที่ทำลายพุทธศาสนาลงไป

ความสัมพันธ์ระหว่างโครงเรื่องที่มาจากเรื่องราวในพงศาวดารของมอญกับการบรรยายพงศาวดารอยุธยาโดยพระสังฆราชาท่านนี้ยังปรากฏอีกครั้งในกรณีมหาพุทธการวงค์ และจุลยุทธการวงค์ ในปี 2457 ขณะที่ยังไม่พบหนังสือทั้งสองเล่ม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการทรงเห็นว่าคงเป็นเรื่องสงครามระหว่างไทยกับพม่าในคราวเสียกรุง 2 ครั้ง แต่เมื่อพบเอกสารดังกล่าวกลับปรากฏว่า มหาพุทธการวงค์ คือ ปูม (Pum) ของมอญที่ไทยรู้จักในฐานะวรรณกรรมเรื่อง ราชชาธิราช ส่วนจุลยุทธการวงค์คือพงศาวดารอยุธยา

ดังได้กล่าวแล้วว่าเรายังไม่ทราบชัดเจนว่าโครงเรื่องแบบพงศาวดารเหนือและสังคีตยวงค์ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเขียนพงศาวดารมากหรือน้อยเพียงใด หรือมีโครงเรื่องแบบใดในทำนองใกล้เคียงกับตัวอย่างที่ยกมานี้ อีกหรือไม่ เราไม่ทราบด้วยซ้ำว่าโครงเรื่องแบบตัวอย่างทั้งสองเป็นคนละกระแสมันมีความเกี่ยวข้องใด ๆ ต่อกันเลยหรือมีความสัมพันธ์กันในลักษณะใดในบริบทของระบบความคิดทางศาสนาแต่เพียงเท่านั้นคงจะพอเห็นได้แล้วว่าด้วยตัวแบบตั้งที่สังคีตยวงค์ใช้พงศาวดารอยุธยาถูกจัดระบบและอธิบายต่างกับโครงเรื่องแบบประวัติศาสตร์ไทยรบพม่า การต่อสู้เพื่อเอกราช และการสร้างชาติที่ก่อตัวขึ้นพร้อม ๆ กับความรู้ประวัติศาสตร์ชนิดใหม่ในสยาม ด้วยโครงเรื่องในใจชนิดใหม่นี้เอง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ จึงสันนิษฐานผิดในเรื่องหนังสือมหาและจุลยุทธการวงค์ ●

เจ้าของ

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย ก

ผู้จัดทำ

สุดใจ ชารชาราทอง
เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช

พิมพ์ที่

บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด

เพลงวันชาติ

O ยี่สิบสี่มิถุนา-
ปฐมกุญช์ของรั-
เริ่มระบอบแบบอา-
ท้าวราษฎรไทย
สำเร็จสำเร็จ
เพราะชาติเรามี

(สร้อย) ไทยจะคงเป็นไทย
ไทยจะคงเป็นไทย

O ชาติประเทศเหมือนชีวา
ถ้าแม้ว่าชีวิตมลาย
พวกเราต้องร่วมรัก
อีกรัฐธรรมนูญ
เสียกายเสียชนม์
เสียชาติประเทศไทย

(สร้อย) ไทยจะคงเป็นไทย
ไทยจะคงเป็นไทย

ยนมทาศรีสวัสดิ์
รัฐธรรมนูญของไทย
ระประชาติปไทย
ได้สิทธิเสรี
บันเทิงเต็มที่
เอกราชสมบูรณ์

ด้วยร่วมใจเทอดไทย ชโย
ด้วยร่วมใจเทอดไทย ชโย

ราษฎรประชาเหมือนร่างกาย
ร่างกายก็เป็นปฏิภูม
พิทักษ์ไทยไพบุลย์
คู่ประเทศของไทย
ยอมทบเสียให้
อย่ายอมให้เสียเลย

ด้วยร่วมใจเทอดไทย ชโย
ด้วยร่วมใจเทอดไทย ชโย

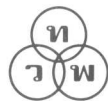
ชุด เสริมจริยธรรม

หนังสือภาพชุดนี้แบ่งเป็น 35 เล่ม มุ่งเน้นถึงจริยธรรม 35 ประการ ที่เยาวชนควรเรียนรู้ (ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ) ไม่เพียงจะได้รับพื้นฐานอันดีงามอย่างครบถ้วนจากหนังสือชุดนี้ หากเด็กๆ ยังจะเรียนรู้ถึงความรับผิดชอบซื่อสัตย์ มีบุคลิกภาพงดงามและการปรับตัวในสภาพสังคมปัจจุบัน โดยคุณค่าแห่งจริยธรรมอย่างแท้จริงปกอบามัน พิมพ์สีสวยงามบนกระดาษอาร์ตอย่างหนาตลอดเล่ม

หนึ่งชุด 35 เล่มพร้อมกล่องวางหนังสือ
และยังมีเทปนิทาน 7 ม้วน พร้อมกล่องไว้นิยายดีให้เลือกอีกด้วย

ไทยวัฒนาพานิช

๕๕๕ ถนนไมตรีจิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐ โทรศัพท์ ๒๒๒๐๑๑๑-๕